

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

на тему: «Організація міжнародних банківських операцій»

Виконав : студент 4 курсу, групи 6.0739-мб _____
спеціальності 073 менеджмент освітньої програми
менеджмент міжнародного бізнесу

Сергєєв С. С.

Керівник : доцент кафедри бізнес-адміністрування і
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

кандидат наук з державного управління, доцент

Петрова К.В.

Рецензент : завідувач кафедри бізнес-
адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності, доктор наук з
державного управління, професор

Бікулов Д. Т.

Запоріжжя 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту

Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма Менеджмент міжнародного бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Д.Т. Бікулов

« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Сергеев Сергій Сергійович

1. Тема роботи «Організація міжнародних банківських операцій»

керівник роботи: Петрова К.В., доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, кандидат наук державного управління, доцент

затверджені наказом ЗНУ від 12.01.2023 року № _____ 26-с

2. Строк подання студентом роботи _____ 23.05.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) .

10 таблиць

4 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Петрова К.В.		
2	Петрова К.В.		
3	Петрова К.В.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	01.10.2022	
2.	Затвердження змісту роботи.	02.10.2022	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	03.10.22-13.11.22	
4.	Розробка чернетки I розділу кваліфікаційної роботи.	14.11.22-23.12.22	
5.	Написання I розділу кваліфікаційної роботи.	24.12.22-31.01.23	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	01.02.23-21.02.23	
7.	Розробка чернетки II розділу кваліфікаційної роботи.	22.02.23-20.03.22	
8.	Написання II розділу кваліфікаційної роботи.	21.03.23-29.04.23	
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	30.04.23-08.05.23	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	09.05.2023	
11.	Проходження нормоконтролю.	10.05.23-31.05.23	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	01.06.2023	
13.	Захист кваліфікаційної роботи.	червень 2023	

Студент

_____ (підпис)

С. С. Сергєєв

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

К. В.Петрова

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

Т. М. Магомедова

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 68 с., 10 табл., 4 рис., 44 дж.

Об'єкт дослідження: сфера економічних стосунків, що виникають між кредитором (банком) і позичальником (підприємством) з приводу перерозподілу вартості в грошовій формі в процесі здійснення суб'єктами ринку своєї зовнішньоекономічної діяльності.

Предмет дослідження: діяльність банківської установи, що спрямована на валютно-розрахункові операції суб'єктів, що діють на ринку в процесі здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності.

Метою роботи є дослідження організації міжнародних банківських операцій на прикладі ПАТ «Державний ощадний банк України», здійснення розрахунків по експортно-імпортних та транскордонних операціях, залучення клієнтів та збільшення прибутку та загальної ефективності діяльності банку.

Методи дослідження: методи порівняння, описовий, графічний та економіко-статистичний метод.

В роботі розглядаються умови функціонування та структура банківського ринку України, його особливості та здійснення операцій на ньому. Також розглянуті найпоширеніші види міжнародних банківських розрахунків, їх порівняльна характеристика, проаналізовані показники ефективності та основні проблеми міжнародних банківських розрахунків.

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ, ТРАНСКОРДОНІ ОПЕРАЦІЇ, АКРЕДИТИВ,
ІНКАСО, БАНКІВСЬКИ ПЕРЕКАЗ, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА
ДІЯЛЬНІСТЬ

ABSTRACT

Bachelor's qualification work: 68 pp., 10 tables, 4 figures, 44 pages.

The object of the research: the sphere of economic relations that arise between the creditor (bank) and the borrower (enterprise) in connection with the redistribution of value in monetary form in the process of the market subjects carrying out their foreign economic activities.

The subject of the study: the activity of a banking institution aimed at currency settlement operations of entities operating on the market in the process of their foreign economic activity.

The purpose of the work is to study the organization of international banking operations on the example of PJSC "State Savings Bank of Ukraine", making calculations for export-import and cross-border operations, attracting customers and increasing the profit and overall efficiency of the bank's activities.

Research methods: comparative methods, descriptive, graphic and economic-statistical methods.

The work examines the conditions of functioning and the structure of the banking market of Ukraine, its features and the implementation of operations on it. Also considered are the most common types of international bank settlements, their comparative characteristics, analyzed performance indicators and the main problems of international bank settlements.

BANKING TRANSACTIONS, CROSSBORDER TRANSACTIONS,
LETTER OF CREDIT, COLLECTION, BANK TRANSFER, FOREIGN
ECONOMIC ACTIVITY.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА	2
РЕФЕРАТ	4
ABSTRACT	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ.....	10
1.1 Загальна характеристика міжнародних банківських розрахунків	10
1.2 Види банківських операцій в зовнішньоекономічній діяльності.....	16
1.3 Посередницькі операції комерційних банків з іноземною валютою	23
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ».....	29
2.1 Аналіз діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України» у складі банківської системи України.....	29
2.2 Особливості міжнародних банківських операцій на ПАТ «Державний ощадний банк України».....	44
2.3 Застосування комунікаційних процесів, як стратегічний засіб підвищення ефективності міжнародних банківських операцій	50
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	60
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	65

ВСТУП

В сучасних умовах одним із найбільш динамічних секторів української економіки є банківський, що показує високі темпи росту, набуває якісних характеристик і поступово наближається до середньоєвропейських стандартів. Діяльність банків у сфері міжнародних розрахункових операцій набуває все більшого масштабу. Кількість операцій проведених банками по обслуговуванні міжнародних розрахунків як резидентів, так і не резидентів постійно збільшуються. Практика доводить необхідність та важливість окремого дослідження фінансово-посередницьких послуг комерційних банків пов'язаних із міжнародною діяльністю, як самостійного продукту банківської діяльності у цій сфері.

Актуальні питання аналізу міжнародних банківських операцій досліджували такі науковці і вчені як: В. Гриценко, І. Гнуєшева, О. Кацило, Н. Карчова, Л. Кіндрацька, М. Козакова, А. Сатановська, Ю. Філіпенко і ін.

Сучасна світова економіка характеризується значною інтегрованістю. Виходячи з цього, досить актуальною постає питання співпраці між суб'єктами підприємництва, розташованими у різних країнах. Тому, одним з найважливіших аспектів при здійсненні зовнішньоекономічних договорів з приводу поставки певної продукції є фінансові-економічні взаєморозрахунків між сторонами резидентами різних країн та банківськими установами. Відповідно специфіки таких розрахунків їх прийнято називати міжнародними банківськими операціями. Світова та українська практика ведення бізнесу сформувала такі види міжнародних банківських операцій: інкасо, акредитив, банківський переказ та ін.

Серед проблем розвитку міжнародних розрахунків підприємств, слід виділити наступні: неузгодженість міжнародних платіжних систем; недовиконання своїх функцій банківськими установами та центральною розрахунковою палатою НБУ; зростання впливу валютних, інформаційних та інших видів ризику; співвідношення національних та міжнародних правил

розрахунків, що викликає необхідність для вітчизняних підприємств переходу до єдиних міжнародних правил ведення міжнародних розрахунків. Сучасному етапі розвитку в Україні розповсюджена діяльність, яка спрямована на створення реальних ринкових умов господарювання та охоплює зовнішньоекономічну діяльність підприємств і є невід'ємною частиною розвитку інтеграційних процесів.

Все це обумовлює актуальність обраної теми дипломної роботи спеціаліста.

Об'єкт дослідження: сфера економічних стосунків, що виникають між кредитором (банком) і позичальником (підприємством) з приводу перерозподілу вартості в грошовій формі в процесі здійснення суб'єктами ринку своєї зовнішньоекономічної діяльності.

Предмет дослідження: діяльність банківської установи, що спрямована на валютно-розрахункові операції суб'єктів, що діють на ринку в процесі здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності.

Метою роботи є дослідження організації міжнародних банківських операцій на прикладі ПАТ «Державний ощадний банк України», здійснення розрахунків по експортно-імпортних та транскордонних операціях, залучення клієнтів та збільшення прибутку та загальної ефективності діяльності банку.

Для досягнення цієї мети у дипломній роботі поставлено такі завдання:

- 1) вивчити механізм здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, дослідити основні засоби міжнародних операцій, сутність та види посередницьких операцій, основні типи банківських послуг;
- 2) проаналізувати сучасний стан розвитку банківського сектору економіки України;
- 3) визначити перспективи розвитку банківської галузі України;
- 4) охарактеризувати організаційно-економічну діяльність ПАТ «Державний ощадний банк України»;

5) провести моніторинг міжнародних банківських операцій ПАТ «Державний ощадний банк України»;

6) запропонувати шляхи підвищення ефективності та організації міжнародних банківських операцій для ПАТ «Державний ощадний банк України»;

7) розробити рекомендації ПАТ «Державний ощадний банк України» щодо забезпечення конкурентоспроможності банківських послуг на зовнішніх ринках.

Методи дослідження історичний, діалектичний, системного і ситуаційного аналізу, логічного узагальнення, динамічних рядів, моделювання.

Інформаційною базою дослідження стали: нормативно-правові акти України, статистична звітність Державного комітету статистики України, звітність НБУ, Головного управління економіки Запорізької обласної державної адміністрації, навчальні посібники, монографії, періодичні українські та зарубіжні видання, матеріали Інтернет-джерел.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та методичних положень, які можуть бути використані у практичній діяльності фінансово-кредитної установи ПАТ «Державний ощадний банк України».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1 Загальна характеристика міжнародних банківських розрахунків

За умов активізації світових інтеграційних процесів банківська система виступає найактивнішим позичальником та кредитором вільних фінансових ресурсів, здійснюючи їх акумулювання та ефективний розподіл та перерозподіл в різні сфери національного господарства та спрямовує зусилля на збільшення та приріст міжнародних операцій.

Поява і подальші зміни в міжнародних розрахунках пов'язані з розвитком і інтернаціоналізацією товарного виробництва і обміну. В них відбивається відокремлена форма руху вартостей в міжнародному обігу через неспівпадіння періодів виробництва і реалізації товарів, віддаленості ринків збуту. Міжнародні розрахунки охоплюють розрахунки по зовнішній торгівлі за товари і послуги, а також по некомерційним операціям, кредитам і руху капіталів між країнами.

Міжнародні розрахунки регулювання платежів по грошовим вимогам і зобов'язанням, що виникають в зв'язку з економічними, політичними і культурними відносинами між юридичними особами і громадянами різних країн, а також між урядами цих країн.

Міжнародні розрахунки включають, з одного боку, умови і порядок здійснення платежів, вироблені практикою і закріплені міжнародними документами і звичаями, із іншого - щоденну практичну діяльність банків по їх проведенню. Найбільший обсяг розрахунків здійснюється безготівковим шляхом, шляхом записів на рахунках банків. При цьому провідну роль в міжнародних розрахунках відіграють великі банки. Для здійснення розрахунків банки використовують свої закордонні відділення і кореспондентські відносини з іноземними банками, що супроводжуються

відкриттям рахунків «лоро» (іноземних банків в даному банку) і «ностро» (даного банку в іноземних).

Кореспондентські угоди визначають порядок розрахунків, розмір комісії, засоби поповнення витрачених коштів. Для своєчасного і раціонального здійснення міжнародних розрахунків банки підтримують необхідні валютні позиції в різних валютах відповідно до структури і термінів майбутніх платежів і проводять політику диверсифікації своїх валютних резервів. З метою одержання понад високого прибутку банки прагнуть підтримувати на рахунках «ностро» мінімальні рештки, воліючи розміщати валютні активи на світовому ринку позичкових капіталів, в тому числі на євроринку [2, с. 4]. Діяльність банків в сфері міжнародних розрахунків, з одного боку, регулюється їх національним законодавством, із іншого визначається практикою, що існує у вигляді встановлених правил і звичаїв або закріплюється окремими документами.

Міжнародні розрахунки є частиною банківського продукту. Банківські операції поділяються на три види (табл. 1.1). Операції пов'язані із здійсненням міжнародних розрахунків належать до комісійно-посередницьких операцій [3, с. 7].

Таблиця 1.1 - Основні види операцій комерційного банку

Пасивні операції	Активні операції	Комісійно-посередницькі операції
Депозитні послуги	Кредитні послуги	Розрахункові, касові, валютні, трастові та інші послуги

Стан міжнародних розрахунків залежить від ряду чинників:

1. Економічних і політичних відносин між країнами;
2. Валютного законодавства;
3. Міжнародних торговельних правил і звичаїв; банківської практики;
4. Умов зовнішньоторгових контрактів і кредитних угод.

Найбільш складними та такими, що потребують високої кваліфікації банківських робітників є розрахунки по міжнародним торговельним контрактам. Від вибору форм і умов розрахунків залежать швидкість і

гарантія одержання платежу, сума видатків, зв'язаних з проведенням операцій через банки. Вибір валютно-фінансових і платіжних умов угод залежить від характеру економічних і політичних відносин між країнами, співвідношення сил контрагентів, а також від традицій і звичаїв міжнародної торгівлі цим товаром.

Валюта ціни є важливим елементом будь-якої зовнішньоекономічної угоди. Від вибору валюти ціни і валюти платежу (крім рівня ціни, розміру процентної ставки по кредиту) залежить в певній мірі валютна ефективність угоди. Експортні і імпорتنі контрактні ціни різні і залежать від додаткових видатків, що включаються в них по мірі просування товарів від експортера до імпортера:

1. перебування на складі країни-експортера;
2. шлях в порт;
3. перебування в порту;
4. шлях за кордон;
5. складування за кордоном;
6. доставка товару імпортеру.

Існують п'ять основних засобів визначення цін товарів.

1. Тверда фіксація цін при укладенні контракту, при якій ціни не змінюються в період його виконання. Цей засіб застосовується при тенденції до зниження цін на світових ринках.

2. При підписанні контракту фіксується принцип визначення ціни (на основі котировок того чи іншого товарного ринку на день постачання), а сама ціна встановлюється в процесі виконання угоди. Цей засіб звичайно практикується при тенденції до підвищення ринкових цін.

3. Ціна твердо фіксується при укладенні контракту, але змінюється, якщо ринкова ціна зміниться порівняно із контрактною, наприклад, в розмірі, що перевищує 5% [4, с. 17].

4. Змінна ціна залежно від зміни елементів витрат, наприклад при замові устаткування. В умовах високої кон'юнктури в інтересах замовника

вводяться обмеження (загальна межа зміни ціни чи розповсюдження зміни ціни лише на частину витрат і короткий період).

5. Змішана форма: частина ціни твердо фіксується, а частина встановлюється в змінній формі.

Валюта ціни валюта, в якій визначаються ціни на товар. При виборі валюти, в якій фіксується ціна товару, велике значення мають вид товару і перелічені вище чинники, що впливають на міжнародні розрахунки, особливо умови міжурядових угод, міжнародні звичаї. Інколи ціна контракту зазначається в декількох валютах (двох і більше) або в стандартному валютному кошику з метою страхування валютного ризику.

Валюта платежу валюта, якою слід погасити зобов'язання імпортера (або позичальника). При нестабільності валютних курсів, ціни фіксуються в найбільш сталій валюті, а платіж звичайно в валюті країни імпортера. Якщо валюта ціни і валюта платежу не співпадають, тоді в контракті зазначається курс перерахунку однієї валюти в іншу [8, с. 44].

В контракті влаштовуються умови перерахунку:

1) курс певного виду платіжного засобу телеграфного переводу по платежам без тратт або векселя по розрахункам, пов'язані з кредитом;

2) уточнюється час корегування (наприклад, напередодні або на день платежу) на певному валютному ринку (продавця, покупця чи третьої країни);

3) встановлюється курс, по якому здійснюється перерахунок: звичайно середній курс, інколи курс продавця чи покупця на відкриття, закриття валютного ринку чи середній курс дня.

Неспівпадіння валюти ціни і валюти платежу один із найпростіших засобів страхування валютного ризику. Якщо курс валюти ціни (наприклад, долару) знизився, то сума платежу (в французьких франках) пропорційно зменшується і навпаки. Ризик зниження курсу валюти ціни несе експортер (кредитор), а ризик її підвищення - імпортер (боржник).

Умови платежу важливий елемент зовнішньоекономічних угод. Серед

них розрізняються:

1. наявні платежі;
2. розрахунки з наданням кредиту;
3. кредит із опціоном (правом вибору) наявного платежу.

Поняття наявних платежів в міжнародних розрахунках означає оплату експортних товарів після їх передачі (відвантаження) покупцеві чи платіж проти документів, що підтверджують відвантаження товару згідно з умовами контракту.

Традиційно залежно від домовленості контрагентів, а також специфіки товарів, що продаються імпортер здійснює платіж на певній стадії:

1. по одержанні підтвердження про завершення навантаження товару в порту відправлення;
2. проти комплекту товарних документів (рахунок-фактура, коносамент, страховий поліс та ін.), інколи з правом відстрочки платежу на 5-7 днів, а по постачанням нафти - 30 днів;
3. проти приймання товару імпортером в порту призначення.

Залежно від виду товару інколи застосовують змішані умови розрахунків:

1. частково - платіж проти вручення товарних документів;
2. остаточно після приймання товарів, що по прибули в порт призначення потрібно змонтувати або перевірити якісні характеристики товару, бо вони могли погіршитися в період транспортування.

Міжнародні розрахунки переплітаються з обміном валют і наданням кредиту зовнішньоторговими партнерами одне одному. В цьому проявляється взаємозв'язок міжнародних валютно-кредитних і розрахункових операцій. Залежно від виду товару, що продається (наприклад, машини і устаткування) розрахунки по зовнішньоторговим операціям здійснюються з використанням комерційного кредиту.

Альтернативна форма умов розрахунків кредит з опціоном наявного платежу. Якщо імпортер скористається правом відстрочки платежу за

куплений товар, то він позбавляється скидки, що надається при наявній оплаті. Розрахунки здійснюються при допомозі різноманітних засобів платежу, використовуваних в міжнародному обігу, - векселів, платіжних доручень, банківських переказів (поштових і телеграфних), чеків, кредитних карток. Найбільш складною частиною платіжних умов контракту є вибір форми розрахунків і формулювання деталей проведення розрахунків. Ув'язка супротивних інтересів контрагентів в міжнародних економічних відносинах і організація їх платіжних стосунків реалізуються шляхом застосування різноманітних форм розрахунків.

Історично склалися такі особливості міжнародних розрахунків.

1. Імпортери і експортери, їх банки вступають в певні відокремлені від зовнішньоторгового контракту відношення, зв'язані з оформленням, пересилкою, обробкою товаророзпорядчих і платіжних документів, здійсненням платежів. Обсяг зобов'язань і розподіл відповідальності між ними залежать від конкретної форми розрахунків.

2. Міжнародні розрахунки регулюються нормативними національними законодавчими актами, а також міжнародними банківськими правилами і звичаями.

3. Міжнародні розрахунки об'єкт уніфікації, що зумовлено інтернаціоналізацією господарських зв'язків, універсалізацією банківських операцій. На конференціях в Женеві в 1930 і 1931 рр. прийняті міжнародні Вексельна і Чекова конвенції, спрямовані на уніфікацію вексельних і чекових законів і усунення складностей використання векселів і чеків в міжнародних розрахунках. Вексельний закон служить базою національного законодавства в більшості країн.

4. Міжнародні розрахунки мають, як правило, документарний характер, тобто здійснюються проти фінансових і комерційних документів. До фінансових документів відносяться прості і передодні векселя, чеки, платіжні розписки. Комерційні документи включають:

а) рахунки-фактури

б) документи, підтверджуючі відвантаження або відправлення товарів, чи прийняття до навантаження (коносаменти, залізничні, автомобільні і авіаційні накладні, поштові квитанції, що комбінувалися транспортні документи на змішані перевезення);

в) страхові документи страхових компаній морських страховиків або їх агентів, оскільки експортні вантажі звичайно страхуються;

г) інші документи - сертифікати, що посвідчать походження, вага, якість чи аналіз товарів, а також пересічення ними кордону, митні і консульські рахунку і т.д. Банк перевіряє зміст і комплектність цих документів.

5. Міжнародні платежі здійснюються в різноманітних валютах. Тому вони тісно пов'язані з валютними операціями, купівлею-продажем валют. На ефективність їх проведення впливає динаміка валютних курсів. На вибір форм міжнародних розрахунків впливає ряд чинників: вид товару, що є об'єктом зовнішньоторгової угоди (форми розрахунків відрізняються при постачаннях машин і устаткування чи, наприклад, продовольства); по постачанням деяких товарів деревини, зерна - застосовуються традиційні форми, вироблені практикою; наявність кредитної угоди; платоспроможність і репутація контрагентів по зовнішньоекономічним угодам.

1.2 Види банківських операцій в зовнішньоекономічній діяльності

Основними формами (видами) міжнародних банківських розрахунків є акредитив, інкасо і банківський переказ.

Найбільша питома вага серед використовуваних форм розрахунків займає банківський переказ, що являє собою доручення одного банку іншому виплатити визначену суму на прохання і за рахунок платника іноземному одержувачу (бенефіціару).

Розрізняють два види банківського переказу:

- авансовий платіж;
- по факту відвантаження товару.

Вибір валюти і форми розрахунків визначаються за узгодженням сторін і фіксуються в умовах контракту.

Авансовий платіж в оплату імпорту рекомендується використовувати тільки у випадку абсолютної впевненості нашого клієнта в одержанні товару в законодавчо встановлений термін постачань (90 днів).

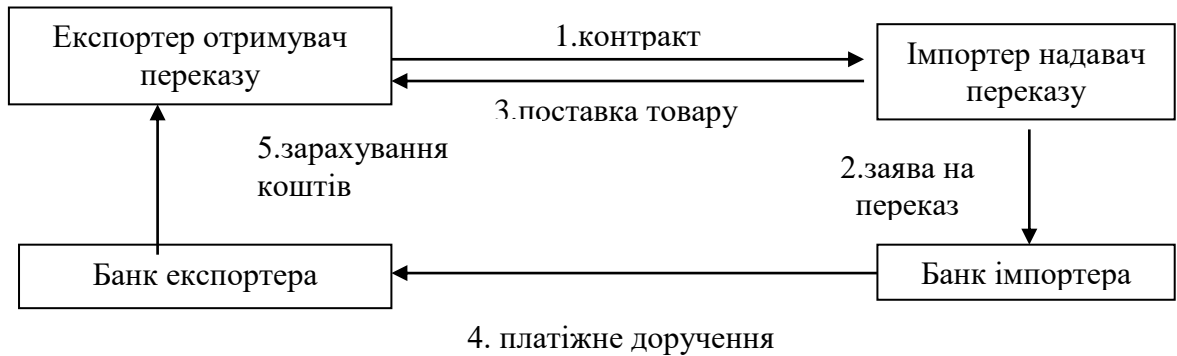

Рис. 1.1 Модель розрахунків банківським переказом

Гарантованою і більш дорогою формою міжнародних розрахунків є документарний акредитив. Акредитив це угода, відповідно до якої банк (банк-емітент), діючи на прохання і по інструкції клієнта (заявника) або його наказу, або акцептувати й оплатити переказні векселі (тратти), виставлені бенефіціаром, або уповноважує інший банк провести такий платіж або акцептувати й оплатити переказні векселі (тратти) , або уповноважує інший банк проти передбачених документів при стримуванні термінів і умов акредитиву». Тобто, це є умовним грошовим зобов'язанням банку здійснити платіж, акцепт або неогоціацію тратт, або надати повноваження іншому банку на здійснення цих дій. універсальність акредитивної форми розрахунків полягає в тому, що продавцю гарантується негайна оплата відвантажених товарів або зроблених послуг, і він застрахований від неплатоспроможності або відмовлення покупця платити; покупцю - що виплачені їм засоби не пропадуть і надійдуть у розпорядження контрагента після того, як він виконає свої зобов'язання. Саме в цьому і складається перевага акредитивної форми розрахунків.

Основним її недоліком є вартість акредитива (комісійні банків за авізування, підтвердження, перевірку документів, платіж), що значною мірою і впливає на активність його використання в зовнішньоторговельних відносинах.

Розрізняють такі основні види акредитивів: відкличні і безвідкличні, підтверджені і непідтверджені, трансферабельні, револьверні, покриті і непокриті, акредитиви з «червоним застереженням», резервні. Цей перелік видів акредитива не є вичерпним. У банківській практиці застосовуються й інші види акредитивів, але більшість з них є модифікацією зазначених вище видів.

У практиці міжнародних розрахунків використовуються такі види акредитивів (рис. 1.2).

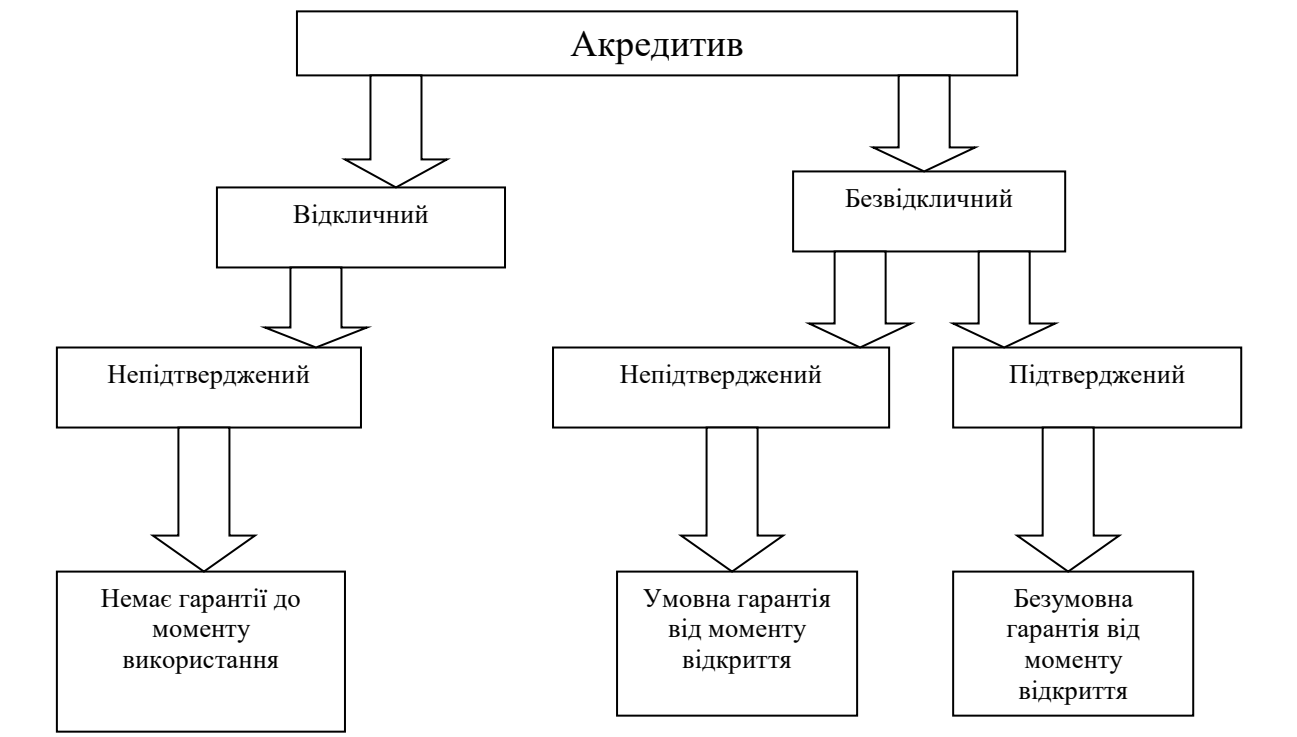

Рис. 1.2 Форми акредитивів

Процес організації банківських операцій за допомогою акредитива вказаний на рис. 1.3.

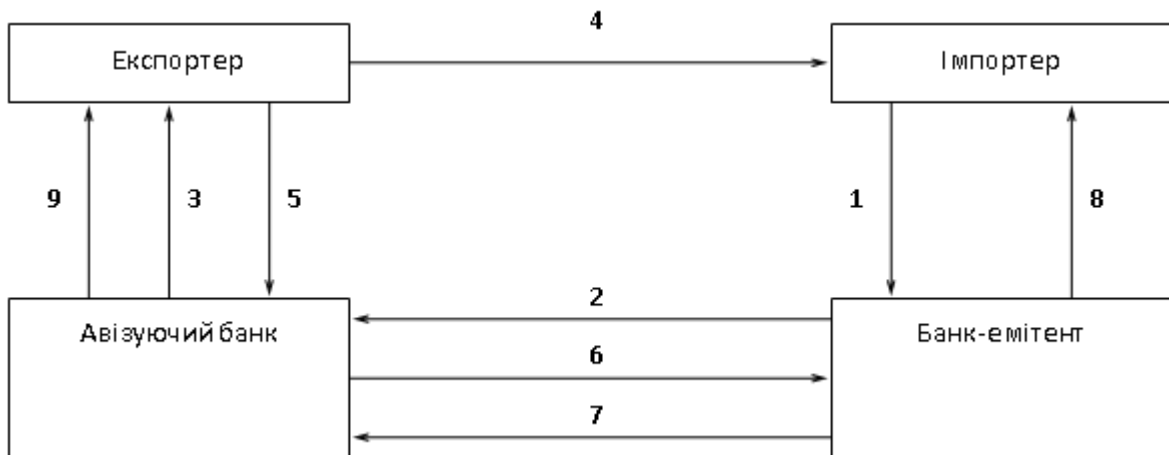

Рис. 1.3 Процес організації міжнародних банківських операцій з використанням акредитивних розрахунків

Згідно рис. 1.3, організація міжнародних банківських операцій з використанням акредитивних розрахунків має наступні етапи:

1. Подання заяви на відкриття акредитива.
2. Відкриття акредитива банком-емітентом і напрям акредитива бенефіціару через авізуючий банк.
3. Сповіднення (авізування) бенефіціара про відкриття акредитива на його користь.
4. Відвантаження товару на експорт.
5. Оформлення і подання бенефіціаром в банк комплекту документів для одержання платежу по акредитиву.
6. Пересилка авізуючим банком документів банку-емітенту.
7. Перевірка банком-емітентом одержаних документів і їх оплата (при виконанні всіх умов акредитива).
8. Видавання банком-емітентом сплачених документів імпортеру.
9. Зарахування авізуючим банком експортної виручки бенефіціару.

Підставою для виникнення акредитивних зобов'язань є доручення платника про відкриття акредитива, що він дає банку, що його обслуговує (банк-емітент). Таке доручення є основою для виникнення інших

правовідносин по акредитивній операції.

Оскільки акредитив це зобов'язання по проведенню платежів, умови акредитива є умовами виконання цих зобов'язань, тому вони повинні бути складені так, щоб з одного боку, вони давали можливість банкам без ускладнень їхній проконтролювати і перевірити документально, а з іншого боку забезпечували б інтереси сторін, що використовують акредитивну форму розрахунків. Усі терміни, що застосовуються, повинні відповідати вимогам Уніфікованих правил, тобто варто використовувати стандартні терміни і формулювання, передбачені Уніфікованими правилами, якщо акредитив не містить інших умов. Це дає можливість заявнику акредитива включати в умови акредитива, відповідні застереження.

Кожен акредитив призначений для розрахунків тільки з одним бенефіціаром і не може бути переадресований. Важливе значення має питання щодо терміну дії акредитива. Банк-емітент може провести платіж як негайно після надання необхідних документів, так і через деякий час (акредитиви з частковою відстрочкою платежу). Уніфіковані правила визначають термін дії акредитива, як граничний період для надання документів для оплати, акцепту, неогоціації. До того ж, Уніфіковані правила вимагають, щоб «всі акредитиви передбачали дату закінчення термінів і місце надання документів для платежу, акцепту або за винятком вільної неогоціації акредитива місця надання документів для неогоціації».

Акредитив це фактично безпечна попередня оплата. Він є свого роду компромісом у випадку, коли покупець товару сумнівається в надійності продавця і не зважається ризикувати своїми грошима, і крім того акредитив дає можливість звести до мінімуму всі ризики, особливо в тому випадку, коли комерційні зв'язки з іноземними партнерами тільки налагоджуються.

Ще одною, у даний час менш використовуваною, формою міжнародних розрахунків є інкасо, що визначено як «одержання, передача і пред'явлення до оплати векселя, чека або іншого документа банком, що інкасує, для клієнта з наступним переказом коштів на його рахунок». Інкасо - банківська

розрахункова операція, за допомогою якої банк із доручення свого клієнта одержує, на підставі розрахункових документів належні йому від платника за відвантажені на його адресу товарно-матеріальні цінності або зроблені послуги і зараховує ці засоби на рахунок свого клієнта в банку, тобто інкасо - це доручення експортера (кредитора) своєму банку одержати від імпортера (платника, боржника) безпосередньо або через інший банк, зазначену суму або підтвердження того, що сума буде виплачена у встановлений термін.

В основі інкасової форми розрахунку лежить домовленість експортера зі своїм банком, що передбачає його зобов'язання передати товарно-супровідну документацію імпортеру тільки за умовами виплати останнім вартості відвантаженого товару або домовитися про це з банком, розташованим у країні імпортера.

Розрізняють два види інкасо: чисте і документарне. Чисте інкасо означає інкасо фінансових документів, що не супроводжуються комерційними документами, тобто банки обробляють тільки вексель (простий або переказний), чек або інші фінансові документи і не обробляють рахунок фактуру, коносамент, транспортну накладну й інші.

Документарне інкасо інкасо фінансових документів, що супроводжуються комерційними документами; комерційні документи, не супроводжувані фінансовими документами і являє собою своєрідний компроміс між авансовим платежем (рис. 1.4).

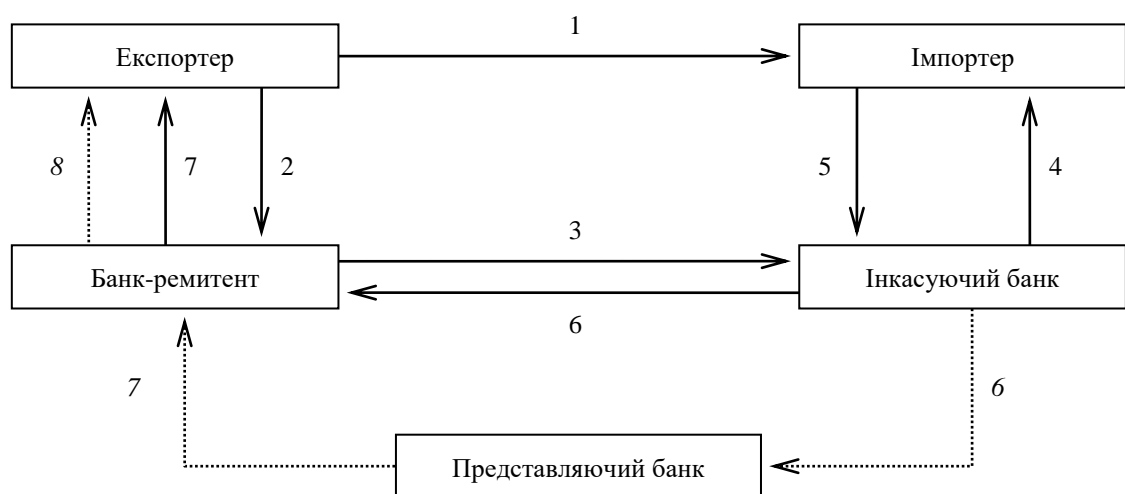

Рис. 1.4 Процес організації міжнародних розрахунків з використанням інкасо

Операції по документарному інкасо такі:

1. Експортер відвантажує товар і одержує товаророзпорядчі (титульні) документи від судової лінії.

2. Експортер, що відомий як довіритель (принципал), передає такі документи в свій банк (банк-ремитент):

- перевідний вексель, випущений на імпортера

- титульні документи;

- інкасове доручення (collection order), що містить інструкції експортера банку-ремитенту.

3. Банк-ремитент заповнює своє власне інкасове доручення, що адресує банку імпортера. Це інкасове доручення буде містити такі ж інструкції, що і початкове інкасове доручення експортера. Це доручення після цього пересилається в банк імпортера разом з іншими документами.

4. Якщо інструкції «документи проти платежу» (5), банк імпортера передасть документи імпортеру тільки проти платежу. Якщо інструкції «документи проти акцепту», банк імпортера передасть документи проти акцепту перевідного векселя імпортера.

5. Коли перевідний вексель оплачений, банк імпортера пересилає фонди банку-ремитенту.

6. Банк-ремитент кредитує рахунок довірителя. Іноді розрахунки проводяться через підтверджуючий банк. Тоді з'являються додаткові потоки (показані пунктиром, а цифри - курсивом):

- 7. Зарахування грошей на рахунок підтверджуючого банку.

- 8. Зарахування грошей на рахунок банку-ремітенту.

- 9. Кредитування рахунку довірителя.

Інкасова форма розрахунків застосовується в тому випадку, коли: експортер не сумнівається у своєму контрагенті за договором, оскільки між двома боками діють перевірені часом відносини; політичні, економічні і правові умови в країні імпортера, розглядаються як стабільні; у країні

покупця немає імпорتنих обмежень або якщо є такі, останній завчасно одержав усі необхідні дозволи на здійснення угоди; у країні експортера немає твердих обмежень термінів здійснення розрахунків за отриманий товар.

Важливою ознакою документарного інкасо є те, що якщо банку дана вказівка обробляти комерційні документи, до яких входить і коносамент, експортер має можливість зберегти контроль над своїм товаром, поки імпортер (покупець) не заплатить за них або не акцептує переказний вексель. Це обумовлено тим, що коносамент є документом на право власності і тому банк контролює це право на поставлені товари і має право їх передавати покупцю, після того як він виконує всі умови експортера, зазначені в інкасовому дорученні. Існує кілька видів операцій по застосуванню документарного інкасо. Це так називані «документи проти платежу», «документи проти акцепту» і «акцепт із платежем проти документів».

Завдяки значно меншим формальним вимогам це банківська послуга є більш дешевою і гнучкою в порівнянні з документарним акредитивом. Розрахунок за інкасову форму більш вигідний імпортеру, оскільки зберігає його право власності на товар до моменту оплати розрахункових документів. Разом з тим при розрахунках документарним інкасо експортер, що відвантажує товар не може бути упевнений у тім, що покупець вчасно оплатить відвантажений товар.

1.3 Посередницькі операції комерційних банків з іноземною валютою

Під іноземною валютою розуміється як власне іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законними платіжними засобами на території відповідної держав, так і платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземки валюті або монетарних металах.

Під валютній операціями розуміються операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, з використанням валютних цінностей в

міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, та операції, пов'язані з ввезенням (вивезенням), переказуванням і пересиланням на територію України або за її межі валютних цінностей.

Під торгівлею валютою розуміють купівлю-продаж іноземної валюти за національну або інші конвертовані валюти.

Купівля та продаж іноземної валюти здійснюється на валютному ринку.

При цьому тут складається така система взаємовідносин:

1. між комерційними банками та їх клієнтами у даній країні;
2. між комерційними банками однієї і тієї ж країни;
3. між комерційними банками різних країн;
4. між комерційними та центральними емісійними банками;
5. між центральними емісійними банками.

У першій ланці з цих сфер валютного ринку ведеться роздрібна торгівля іноземною валютою, а в решті - оптова торгівля. Торгівля валютою може здійснюватись комерційними банками на комісійних засадах або за власний рахунок.

Валюти розрізняють за двома ознаками:

1. Конвертованість:

- A. вільно конвертована;
- B. неконвертована.

2. Строковість:

A. касова, або операція спот, при якій розрахунки між продавцем і покупцем валюти здійснюються не пізніше, ніж на другий робочий день після укладення угоди;

B. строкова, або форвардна угода, що передбачає розрахунок між продавцем та покупцем валюти не раніше, ніж через два робочі дні після її укладення за курсом, зафіксованим в угоді.

Касовою і строковою угодою передбачається фіксація певного валютного курсу в момент її укладення. Касові угоди укладаються за

поточним ринковим курсом так званим спот-курсом валюти, а тому часто й сам ринок таких контрактів називають спотовим. Валютний курс, за яким здійснюються контракти на ринку строкових угод, називається форвардним курсом, а ринок відповідно форвардним [10, с. 32-33].

Більш складним різновидом форвардної угоди є угода своп, що укладається між банками і дозволяє їм тримати свою валютну позицію закритою, тим самим запобігаючи ризику зміни курсу валюти. Валютні операції своп полягають в одночасному проведенні двох протилежних за змістом операцій: купівлі (продажу) валютних коштів на умовах спот та продажу (купівлі) на умовах форвард. Якщо продаж валюти проводиться на спотовому ринку і одночасно укладається угода про купівлю тієї самої валюти на форвардному ринку, то це валютна операція своп, що має назву репорт. Якщо ж ідеться про купівлю валюти на умовах спот у поєднанні з одночасним продажем на форварді, то відповідну операцію називають депорт.

Валютна позиція банку це співвідношення між сумою активів та позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті. Різниця між сумою активів у іноземній валюті і пасивів у тій самій валюті називається експозицією щодо даної валюти. Експозиція визначає розмір валютного ризику, на який наражається банк внаслідок незбалансованості активів і пасивів в іноземній валюті. Чим більший розмір експозиції, тим більший валютний ризик існує в банку, і навпаки.

Валютна позиція банку буває закритою і відкритою. Валютна позиція називається закритою, якщо сума активів та позабалансових вимог збігається із сумою балансових та позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті, а відкритою, - якщо сума активів та позабалансових вимог не збігається із сумою балансових і позабалансових зобов'язань.

Валютна позиція відкрита довга - це коли сума активів і позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань. Якщо

відбувається навпаки, то відкрита валютна позиція називається короткою.

Валютна позиція банку визначається щоденно і окремо стосовно кожної іноземної валюти. На розмір відкритої валютної позиції банку впливають такі операції:

- купівля (продаж) готівкової та безготівкової іноземної валюти, як поточні так і строкові операції (на умовах своп, форвард, опціон та інші), за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах, незалежно від способів та форм розрахунків за ними;

- одержання (сплата) іноземної валюти у вигляді доходів або витрат та нарахування доходів і витрат, які враховуються на гривневих рахунках;

- купівля (продаж) основних засобів та товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;

- надходження коштів в іноземній валюті до статутного фонду;

- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті (списання, якої здійснюється з гривневого рахунку витрат);

- інші обмінні операції з іноземною валютою (виникнення вимог в одній валюті при розрахунках за ними в іншій валюті, в т.ч. і національній).

Валютна позиція виникає на дату операції з купівлі (продажу) іноземної валюти, а також нарахування доходів (витрат), зарахування на рахунки (списання з рахунків) інших доходів (витрат) та відповідно до перелічених операцій [12, с. 23].

Обрахування загальної величини відкритої валютної позиції проводиться таким чином:

1. визначається відкрита валютна позиція за кожною іноземною валютою як різниця між сумою активів за балансовими та позабалансовими рахунками та сумою пасивів за балансовими та позабалансовими рахунками.

При цьому довга відкрита валютна позиція показується зі знаком плюс, а коротка відкрита валютна позиція - зі знаком мінус;

2. довгі і короткі відкриті валютні позиції за кожною іноземною валютою переводяться в гривневий еквівалент за офіційним курсом НБУ;

3. загальна величина відкритої валютної позиції банку дорівнює сумі абсолютних величин довгої та короткої відкритої валютної позиції банку у гривневому еквіваленті за кожною іноземною валютою.

4. збалансованість активів і пасивів у іноземній валюті є одним із методів управління валютним ризиком. Зайнявши певну валютну позицію, можна отримати прибутки чи зазнати збитків внаслідок зміни валютного курсу, оскільки:

5. довга валютна позиція приносить прибутки в разі підвищення курсу іноземної валюти і завдає збитків у разі його зниження;

6. коротка валютна позиція приносить прибутки в разі зниження курсу іноземної валюти, але завдає збитків при підвищенні курсу.

Розмір прибутків і збитків залежить від розміру експозиції та змін у валютних курсах.

Управління валютною позицією банку може здійснюватися на основі структурного балансування активів та зобов'язань в іноземній валюті за строками і сумами, тобто методами натурального (природного) хеджування. До них відносяться: структурне балансування валютних потоків; зміна строків валютних платежів (випередження та відставання), дисконтування платіжних вимог в іноземній валюті тощо [15, с. 6].

Обмеження величини валютної позиції також може бути досягнуто методами штучного хеджування, які базуються на проведенні позабалансових операцій, таких як строкові валютні угоди, форвардні валютні контракти, валютні ф'ючерси, валютні опціони та валютні своп-контракти.

Комерційні банки відіграють головну роль на валютних ринках, оскільки вони:

1 купують і продають іноземну валюту, що сприяє безперервності розрахунків по міжнародних угодах;

2 допомагають учасникам зовнішньоекономічної діяльності уникати чи зводити до мінімуму експозицію до іноземної валюти.

Це ситуація, при якій експортер або імпортер піддаються впливу валютного ризику, тобто невизначеності фінансових результатів угоди.

Це досягається завдяки таким заходам:

1. Введенню банківського рахунку в іноземній валюті.

2. Наданню позички в іноземній валюті.

3. Укладанню форвардних валютних угод. При цьому банк дає згоду продати або купити певну кількість іноземної валюти по фіксованому обмінному курсу для поставки її в майбутньому.

Експортери та імпортери можуть уникнути своєї експозиції до іноземної валюти шляхом фіксації зі своїм банком обмінного курсу наступних валютних надходжень або платежів.

Суми контрактів та тривалість форвардного періоду можуть довільними і визначаються в угоді за домовленістю сторін, відповідаючи їхнім потребам.

Основним питанням при укладанні форвардного валютного контракту є рівень обмінного курсу, який визначається на дату угоди і за яким операція купівлі-продажу валюти буде здійснена на дату валютування. Щоб не втратити значних коштів на форварді, учасникам бажано мати прогноз зміни валютних курсів і враховувати вплив відповідних чинників на процес формування форвардних валютних курсів.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНАРОДНИХ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ПАТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

2.1 Аналіз діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України» у складі банківської системи України

Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України», скорочено ПАТ «Ощадбанк» офіційно зареєстрований Національним банком України як самостійна банківська установа 20 березня 1991 року. Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» - це одна з найбільших фінансово-банківських установ в Україні, яка стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути сучасним конкурентоспроможним банком.

Стратегія банку спрямована на максимальний розвиток роздрібного бізнесу та створення умов для повного банківського обслуговування корпоративних клієнтів. Для цього банком отримані всі необхідні ліцензії та дозволи. Також, відповідно до Генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій від 05 жовтня 2021 р. №148, виданої Національним банком України, банк має право здійснювати валютні операції згідно з додатком до Генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій від 05 жовтня 2021 р. №148, а саме [31]:

- неторговельні операції з валютними цінностями;
- операції з готівковою іноземною валютою та чеками (купівля, продаж, обмін, прийняття на інкасо), що здійснюються в касах і пунктах обміну іноземної валюти банків;
- операції з готівковою іноземною валютою (купівля, продаж, обмін), що здійснюються в пунктах обміну іноземної валюти, які працюють на підставі

укладених банками агентських договорів з юридичними особами-резидентами;

- ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України;

- ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті;

- ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України;

- відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;

- відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;

- залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України;

- залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках;

- торгівля іноземною валютою на валютному ринку України (за винятком операцій з готівковою іноземною валютою та чеками (купівля, продаж, обмін), що здійснюються в касах і пунктах обміну іноземної валюти банків і агентів);

- торгівля іноземною валютою на міжнародних ринках;

- залучення та розміщення банківських металів на валютному ринку;

- залучення та розміщення банківських металів на міжнародних ринках;

- торгівля банківськими металами на валютному ринку України;

- торгівля банківськими металами на міжнародних ринках.

Засновником банку є держава в особі Кабінету Міністрів України. ПАТ «Ощадбанк» єдиний серед українських банків, який має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян та їх видачі за першою вимогою.

Станом на 1 січня 2022 р. ПАТ «Ощадбанк» за величиною власного капіталу посідав друге місце серед банків України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Показники діяльності банків України, рейтинг на 01.01.2022, млн. грн. [36]

Банк	№	Активи	Готівка	Кредити	Зобов'язання	Депозити	Капітал	Фін. результат
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПРИВАТБАНК	1	145118	21771	122922	128371	91842	16747	1426
УКРЕКСІМБАНК	2	75103	8632	52753	57374	31682	17729	88
ОЩАДБАНК	3	73968	5554	58838	56321	38585	17647	531
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	4	51347	7165	42725	44876	27635	6472	31
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	5	40207	4439	37251	33599	17708	6608	15
ПРОМІНВЕСТБАНК	6	38161	3438	29227	33079	16507	5082	30
ВТБ БАНК	7	37067	3691	33140	33011	11936	4057	582

За обсягом активів ПАТ займав 3-тю ринкову позицію і входив до першої групи комерційних банків України. За залученими коштами фізичних осіб Ощадбанк займав 2-ге місце серед банків України, за коштами юридичних осіб 6-те місце.

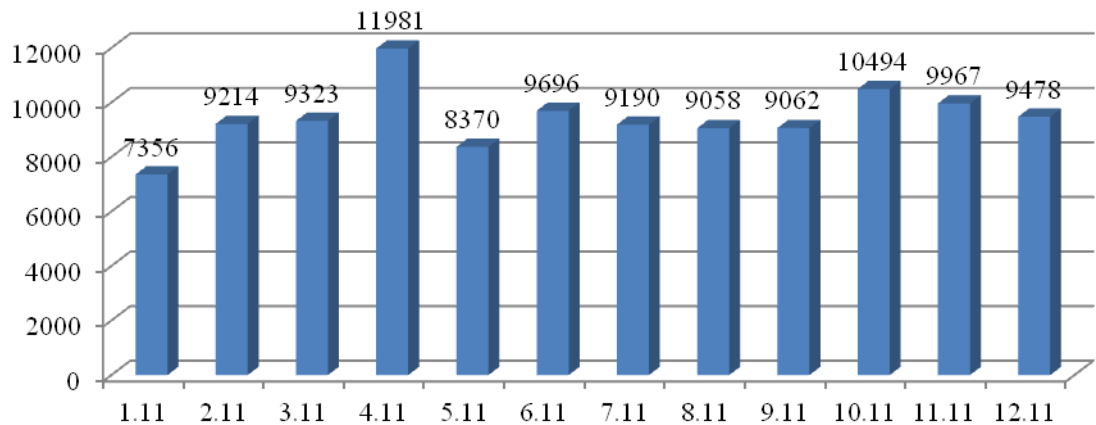

Рис. 2.1 - Динаміка депозитів юридичних осіб за 2021 рік, місяці [31]

Спостерігається ріст депозитів протягом 2021 р. на ПАТ «Ощадбанк», починаючи з червня сума депозитів юридичних осіб зменшується.

За показниками ефективності діяльності за 2021 рік Ощадбанк досягнув кращих результатів, ніж у середньому по банках України, а саме рівень рентабельності власного капіталу становив 2,94% (по банках України 5,27%).

У 2021 р. статутний капітал збільшився на 1,3 млн. грн. (15537900 грн.), чистий прибуток 350 тис. грн. (у 2021 р. 4521915 тис. грн., у 2020 р. 4166693 тис. грн.) [32, с. 23]. Станом на 01.01.2022 р. середній вік працівників ПАТ «Ощадбанк» становив років. Загалом по системі банку спостерігається тенденція до омолодження персоналу. Водночас у 2021 р. штатна чисельність персоналу банку зменшилась. Станом на 01.01.2022 р. цей показник склав 34 445 од., що на 857 осіб менше порівняно з попереднім роком.

Таблиця 2.2 - SWOT аналіз діяльності ПАТ «Ощадбанк»

	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
	1. Лідуюче положення на банківському ринку 1. Досвід роботи на ринку 2. Високий рівень банківського сервісу 3. Широка мережа відділень і автоматів самообслуговування 4. Наявність електронної пошти, зв'язок через Web-вузли 5. Наявність у банку власного програмного забезпечення	1. Відсутність ресурсної бази з тривалістю залучення засобів більш 12 місяців 2. Плинність кадрів 3. Бюрократизм, надлишковий і документообіг
Можливості 1. Зниження вартості продуктів банку 2. Підвищення попиту міжнародні операції (переказ, інкасо) за рахунок роз'яснення переваг банківського продукту споживачам	SO-стратегія 1. Розширення участі на ринку з використанням міжнародних операцій 2. Залучення уваги клієнтів до програм кредитування 3. Автоматизація системи калькуляторів для населення 4. Інформація клієнтів про найбільш вигідні продукти банку	WO-стратегія 1. Створення маркетингового відділу 2. Створення підрозділу роботи з новими видами іпотечних цінних паперів рефінансування кредитів 3. Створення підрозділу роботи з суб'єктами ЗЕД
Погрози (Т) 1. Низька платоспроможність 2. Нестабільність політичної економічної ситуації в країні 3. Погіршення взаємовідносин з іноземними банками-партнерами	ST-стратегія 1. Формування пільгових програм 2. Підвищення терміну кредитування до 30-40 років і 3. Зниження відсотків по кредиту, міжнародним операціям (переказ)	WT-стратегія 1. Надання відстрочок у платежах на 2-5 років від моменту надання кредиту, пільги суб'єктам ЗЕД 2. Використання іпотеки землі як джерела фінансування

Дослідимо діяльність ПАТ «Ощадбанк» за допомогою SWOT-аналізу це процес встановлення зв'язків між найхарактернішими для підприємства можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами), слабостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій підприємства.

SWOT (табл. 2.2) це своєрідний інструмент; він не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок.

Для подальшого аналізу ПАТ «Ощадбанк» проведемо оцінку ефективності діяльності комерційного банку, а саме визначимо: норма прибутку на капітал (рентабельність капіталу); рентабельність активів; чистий спред; чиста процентна маржа; рівень іншого операційного доходу.

1. Норма прибутку на капітал (R_k) характеризується величиною чистого прибутку, що припадає на кожну гривню капіталу, використаного у відповідному періоді:

$$R_k = \text{ЧП} / \text{К} * 100\% \quad (2.1),$$

де ЧП чистий прибуток банку;

К власний капітал.

$$R_{k_{2020}} = 460601/16626329 * 100\% = 2,77\%$$

$$R_{k_{2021}} = 504177/17671908 * 100\% = 2,85\%$$

Позитивна тенденція до збільшення.

2. Рентабельність активів (R_a) застосовується для загальної оцінки ефективності використання активів (майна) комерційного банку. Цей показник визначає рівень чистого прибутку по відношенню до загальних активів, які сприяли отриманню прибутку:

$$R_a = \text{ЧП} / \text{А} * 100\% \quad (2.2),$$

де ЧП чистий прибуток

A загальні активи банку

$$Ra_{2020} = 460601/59019133 * 100\% = 0,78\%$$

$$Ra_{2021} = 504177/73580300 * 100\% = 0,69\%$$

На рентабельність активів впливає, крім прибутку, ще і розмір активів банку. Низька рентабельність активів може бути спричинена їх завищеним обсягом та високою питомою вагою «витратних активів», при низькій питомій вазі доходних активів. Зауважимо, що норматив складає 1%, тобто діяльність «Ощадбанк» не відповідає нормативу.

3. Чиста процентна маржа (ЧПМ) дозволяє оцінити здатність банку утворювати чистий процентний доход, використовуючи загальні активи. До деякої міри, можна вважати, що цей показник характеризує ефективність структури активів банку. Чиста процентна маржа обчислюється як відношення чистого процентного доходу (П1) до загальних активів банку (A):

$$\text{ЧПМ} = \text{П1} / \text{A} * 100\%, \text{ або } \text{ЧМП} = (\text{Д1} - \text{В1}) / \text{A} * 100\% \quad (2.3),$$

де П1 чистий процентний доход,

Д1 процентний доход,

A загальні активи,

В1 процентні витрати.

$$\text{ЧПМ}_{2020} = (7680095 - 3513402) / 59019133 = 0,07 \text{ або } 7\%$$

$$\text{ЧПМ}_{2021} = (8453540 - 3931625) / 73580300 = 0,06 \text{ або } 6\%$$

Норматив у світовій практиці банківського менеджменту цього показнику складає 4,5%, головне призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків, у тому числі й інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Збільшення чистої процентної маржі позитивний показник, що відображає майстерність керівництво банку у фінансовому

посередництві, у 2021 р у КБ спостерігається зниження значення цього показнику.

4. Рівень іншого операційного доходу (I) по відношенню до загальних активів (A) дозволяє визначити ступінь незалежності банку від непроцентних доходів. Збільшення цього показника свідчить про зміщення пріоритетів банку в напрямку переважаючого розвитку комісійної та інших видів діяльності, які не є джерелами отримання процентних доходів. Тому значне зростання рівня іншого операційного доходу (Д іод) є небажаним.

$$Діод = I / A * 100\% \quad (2.5)$$

$$Д іод 2020 = 31417/59019133 = 0,0005$$

$$Д іод 2021 = 39281 / 73580300 = 0,0005$$

Значення розрахованих показників відобразимо в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 - Коефіцієнти ефективності діяльності ПАТ «Ощадбанк», 2020-2021 рр., тис. грн.

№	Найменування статті	2020	2021	Відхилення
1	норма прибутку на капітал (Rk)	2,77	2,85	+0,08
2	рентабельність активів (Ra)	0,78	0,69	-0,09
3	чиста процентна маржа (ЧПМ)	0,07	0,06	-0,01
4	рівень іншого операційного доходу (Д)	0,0005	0,0005	0,00

Розрахунок автора.

Рентабельність активів та чиста процентна маржа зменшилася. Як видно з розрахунків, не було зменшено залежність від непроцентних доходів, тобто банк не зміщав пріоритети в бік комісійної та інших видів діяльності, а навпаки орієнтувався на одержання процентного доходу.

Ефективне функціонування комерційного банку є пріоритетним завданням забезпечення стабільного функціонування і розвитку банківської системи в цілому. У зв'язку з цим проблема ефективного управління активами як одного з головних чинників фінансової стійкості банків набуває особливого значення. Управління активами одна з основних складових

банківського менеджменту, яка безпосередньо впливає на ефективність роботи фінансової установи та її здатність виживати у конкурентному середовищі, тому аналіз активів банку є важливим етапом стратегічного планування у розвитку фінансової установи [23].

Проаналізуємо склад та динаміку обсягів активу ПАТ «Ощадбанк» (Додаток А) за 2020-2021 рр. у табл. 2.4. Дані свідчать, що при загальних темпах збільшення активів на 26%, темп приросту високоліквідних активів збільшився тільки на 1 %.

Викликає занепокоєння збільшення портфелю цінних паперів, як в загальних активах за абсолютним обсягом, так і питомою вагою. Особливої уваги потребує інвестиційна діяльність банку «Ощадбанк», яка поряд з кредитною є основною.

Таблиця 2.4 - Структура активів ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2021 рр., тис. грн. [31]

Ря- док	Найменування статті	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп росту	Темп приросту
	АКТИВИ					
1	Грошові кошти та їх еквіваленти	5 455 655	5 553 897	98 242	1,02	1,80%
2	Кошти в інших банках	530 553	607 743	77 190	1,15	14,55%
3	Кредити та заборгованість клієнтів	39 203 425	50 460 892	11 257 467	1,29	28,72%
4	Цінні папери в портфелі банку на продаж	7 697 151	9 526 535	1 829 384	1,24	23,77%
5	Цінні папери в портфелі банку до погашення	3 188 142	4 384 778	1 196 636	1,38	37,53%
6	Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	81130	58599	-22 531	0,72	-27,77%
7	Відстрочений податковий актив		15419	15 419		
9	Основні засоби та нематеріальні активи	2 447 593	2 466 078	18 485	1,01	0,76%
10	Інші фінансові активи	191 083	251 697	60 614	1,32	31,72%
11	Інші активи	224 391	254 662	30 271	1,13	13,49%
12	Усього активів	59 019 123	73 580 300	14 561 177	1,25	24,67%

Отже, згідно табл. 2.4 спостерігається збільшення активів банку у 2021

р. на 25% у порівнянні з минулим 2020 р. Найбільший рівень приросту продемонстрували «інші фінансові активи» - більше 30% та цінні папери майже 40%. Сума наданих кредитів збільшилися на 11 млн. грн., що є показником затребуваності даного банківського продукту. Високий темп приросту характеризує динаміку основних засобів.

Згідно рис. 2.2 можна визначити, що найбільшу долю в загальній вартості активів займає кредити та заборгованість клієнтів (68%), а також у формування активів банку займає стаття балансу «цінні папери в портфелі банку на продаж» - 12%.

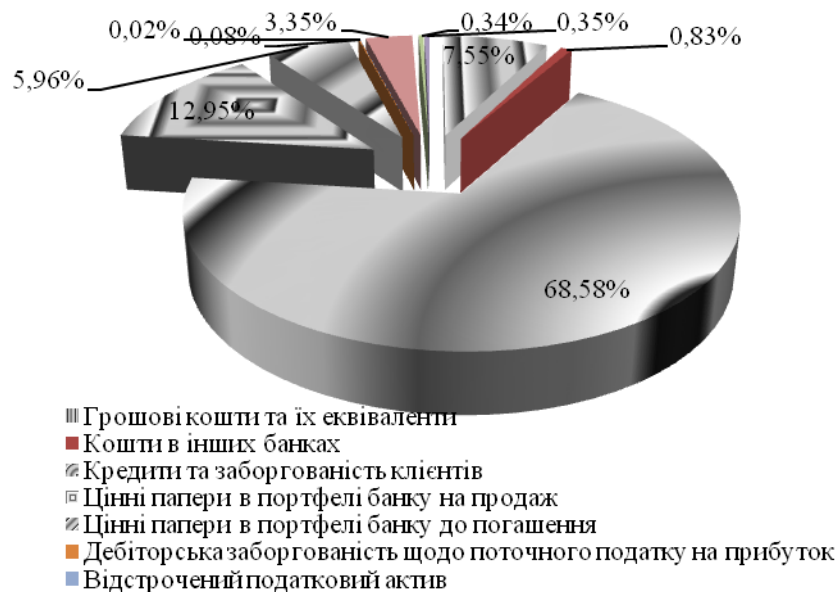

Рис. 2.2 - Питома вага активів ПАТ «Ощадбанк» у 2021 р., % [31]

Таким чином, структура активів банку не є достатньо диверсифікованою. На 2021 р. 68% активів сконцентровано в кредитному портфелі (табл. 2.5). Величина дохідних активів банку, альтернативних кредитному портфелю, є малою (сукупна частка всіх видів вкладень у цінні папери становить 14%) та не здійснює суттєвого впливу на диверсифікацію портфелю активів та можливість отримання доходів з джерел, не пов'язаних з кредитуванням.

Таблиця 2.5 - Співвідношення активів та кредитів «Ощадбанку», 2020-2021 рр. [31]

Рік	2020	2021
Кредити та заборгованість клієнтів, тис. грн.	39 203 425	50 460 892
Усього активів, тис. грн.	59 019 123	73 580 300
Питома вага кредитів в загальній сумі активів, %	66,42%	68,58%

68,58

Отже, питома вага кредитного портфелю «Ощадбанк» у сумі активів зросла на 2% у порівнянні з минулим 2020 р.

Важливим елементом формування активів банку є грошові кошти, які розподіляються на: грошові кошти від операційної діяльності, від інвестиційної та фінансової діяльності.

Проаналізуємо динаміку надходження грошових коштів від інвестиційної діяльності ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2021 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Грошові кошти від інвестиційної діяльності ПАТ «Ощадбанк», тис. грн. [31]

Стаття	2021 р.	2020 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Темп росту, %	Темп приросту, %
Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж	-1 673620	-1 858 447	184 827	90,05%	-9,95%
Дохід від реалізації цінних паперів у портфелі банку на продаж	205 461	215 183	-9 722	95,48%	-4,52%
(Придбання)/реалізація цінних паперів у портфелі банку до погашення	-1 180147	163 869	-1 344 016	720,18%	-820,18%
Придбання основних засобів	-535 574	-362 069	-173 505	147,92%	47,92%
Дохід/(збитки) від реалізації основних засобів	1 052	-46	1 098	2286,96%	-2386,96%
Дивіденди отримані	42	41	1	102,44%	2,44%
Придбання нематеріальних активів	-20 818	-38 498	17 680	54,08%	-45,92%
Чисті грошові кошти, що отримані від інвестиційної діяльності	-3203604	-1879967	-1 323 637	-170,41%	-70,41%

41,32%

Таким чином, найбільша питома вага становила «Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж» (52%), 37% від загальної вартості коштів, що були використані на інвестиційну діяльність належить «Реалізація цінних паперів». Таким чином, інвестиційна діяльність Ощадбанку має від’ємне значення (збиткова) у 2021 р.

Таблиця 2.7 - Грошові кошти ПАТ «Ощадбанк» за видами діяльності, тис. грн. [32, с. 24-25]

Показники	2020 р.	2021 р.	Відхилення	
			абс, тис. грн.	відносне, %
Чисті грошові кошти від				
Операційної діяльності	1273399	-2676863	-3950262	-2,10
Інвестиційної діяльності	-1879967	-3203604	-1323637	1,70
Фінансової діяльності	-207809	6002428	5794619	28,88

Отже, згідно табл. 2.7 у 2021 р. грошові надходження від операційної діяльності зменшилися у порівнянні з 2020 р. на 2%, в той же час показники фінансової діяльності банку значно зросли (5794619 тис. грн.) майже на 30%, що відбулося за рахунок збільшення кредитного портфелю ПАТ.

Таблиця 2.8 - Динаміка, склад і структура високоліквідних активів АТ «Ощадбанк» [30]

Показник	2020 р		2021 р.		Відхилення		Темп приросту
	тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн.	у % до підсумку	тис. грн	%	
Грошові кошти	5455665	91,14%	5553897	90,14%	98232,00	101,00%	1,80%
Кошти в інших банках	530553	8,86%	607743	9,86%	77190,00	140,55%	14,55%
Разом	5986218	100	6161640	100	175422,00		2,93%
Активи	59019133		73580300				
Співвідношення	10,14%		8,37%			-1,77%	

Зауважимо, що у 2021р. незначне збільшення високоліквідних активів (3%) відбулося за рахунок росту грошових коштів, в той же час сума коштів в інших банках збільшилася на 15%, що характеризує позитивно ліквідність активів банку, тобто ПАТ зможе швидко розрахуватися з власними зобов’язаннями маючи значну суму високоліквідних активів. Негативним є

зменшення даного показника по відношенню загальної суми активів (-1,77%).

Згідно класифікації наведеної у розділі 1 згрупуємо активи за їх призначенням (табл. 2.9)

Таблиця 2.9 - Групування активів ПАТ «Ощадбанк», 2020-2021 рр.

Показники	Норматив	2020 р.		2021 р.		Відпо-відність нормативу
		тис.грн.	Питома вага	тис. грн.	Питома вага	
1.Касові активи	15-20%	5986208	10,14%	6 161 640	8,37%	-
2.Робочі активи	55-70%	50088718	84,87%	64 372 205	87,49%	+
3. Інвестиційні активи	3-10%		-	-	-	-
4. Позаоборотні активи	10-15%	2447593	4,15%	2 466 078	3,35%	-
5. Інші активи	0-10%	305521	0,52%	328 680	0,45%	+
Усього		59019133	100%	73580300	100%	

Згідно табл. 2.9, найбільшу питому вагу займають робочі активи, які приносять установі дохід і мають незначний термін обертання (2021 р=50460892+9526535+4384778=50088718 тис. грн.). Зауважимо, що діяльність банку є нестабільною, оскільки відбувається зменшення значення основних показників та їх невідповідність нормативним значенням.

Стабільна діяльність ПАТ «Ощадбанк» значним чином залежить від ефективності наявної системи управління ризиками, що передбачає їх оцінку та безперервний аналіз, своєчасність прийняття рішень щодо їх мінімізації. У рамках управління активами банку основна увага приділяється управлінню такими фінансовими ризиками, як процентний, валютний та ризик ліквідності, адже їх контроль забезпечує раціональність політики управління фінансовими потоками. Згідно з діючою нині нормативною базою регулювання діяльності комерційних банків в Україні з метою оцінки стану їхніх активів банки поділяють на п'ять груп. Основні критерії поділу пов'язані зі ступенем ризиковості вкладень та ймовірністю певного їх знецінення при перетворенні на ліквідні засоби платежу.

Управління ризиком ліквідності це важлива складова управління загальним фінансовим станом банку та управління активами. Ризик ліквідності стосується наявності достатніх коштів для повернення депозитів і

виконання інших фінансових зобов'язань, пов'язаних з фінансовими інструментами, при настанні фактичного терміну їхнього погашення [14].

Управління ліквідністю здійснюється відповідно до основних напрямків розробленої банком політики, що передбачає: забезпечення наявності обсягу грошових коштів, достатнього для покриття операційних та планових потреб у ліквідних коштах; забезпечення спроможності покривати відтік грошових коштів за кризовим сценарієм; виконання вимог НБУ щодо нормативів ліквідності та нормативів обов'язкового резервування залучених коштів на кореспондентському рахунку.

Таблиця 2.10 - Розрахунок ліквідності ПАТ «Ощадбанк», 2020-2021 рр.

[30]

Назва показників	Станом на 1.01		Відхилення, %
	2020 р.	2021 р.	
1	2	3	4
1. Коррахунки в інших банках	530553	607743	77190
2. Готівка в касі банку	5455665	5553897	98232
3. Зобов'язання в депозитах усіх видів	26776334	33185570	6409236
4. Активи загальні	59019133	73580300	14561167
5. Зобов'язання	42392804	55908392	13515588
6. Активи високоліквідні	5986208	6166440	180232
7. Активи робочі	50088718	64372205	14283487
8. Активи в майні	2447593	2466078	18485
9. Видані кредити	39203425	50460892	11257467
Розрахунки			
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності ((ряд. 1 + ряд. 2) / ряд. 3), %	0,22	0,19	не менше 20 %
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку (ряд. 4 / ряд. 5), %	1,39	1,32	не менше 100 %
3. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів (ряд. 6 / ряд. 7), %	0,12	0,10	не менше 20 %
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань (ряд. 8 / ряд. 5), %	0,06	0,04	близько 70-80 %
5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (ряд. 9 / ряд. 3), %	1,46	1,52	×
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань (ряд. 6 + ряд. 8) / ряд. 5	1,46	1,52	×

Норматив миттєвої ліквідності встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних, значення (згідно НБУ) не менше 20% [35]. Зауважимо, що Ощадбанк має значення нижче нормативу, оскільки

норматив не виконується, тоді ПАТ необхідно переглянути структуру зобов'язань і по можливості реструктурувати їх на довгострокові, а також політика банку повинна бути спрямована на притягнення строкових депозитів і вкладів.

Коефіцієнт (норматив) загальної ліквідності характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами, цей норматив виконується і нарікань з боку НБУ немає.

Можна сказати що значення коефіцієнта ресурсної ліквідності зобов'язань зменшується, що є негативним явищем для діяльності комерційного банку.

Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів розкриває, наскільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами. Нормативне значення коефіцієнта має бути не менше ніж 70-80%. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів у 2021 р. становив 156%, у 2020 146%, цей норматив виконується і нарікань з боку НБУ немає.

Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань розкриває здатність банку погашати зобов'язання високоліквідними активами та через продаж майна. Для даного коефіцієнта нормативу не існує. Значення коефіцієнта генеральної ліквідності зобов'язань постійно збільшується, що є позитивним явищем для діяльності Ощадбанку.

Як свідчать дані табл. 2.16, банк не в змозі погасити зобов'язання за депозитами протягом 2021 р., рівень коефіцієнтів миттєвої ліквідності у 2021р. 19%, в той же час норматив НБУ не менше 20%. Коефіцієнт загальної ліквідності КБ «Ощадбанк» повністю відповідає нормативному показнику, тобто є більше 100%, і це забезпечувало спроможність банку погашати будь-які зобов'язання і борги перед власними клієнтами.

Коефіцієнт відношення високоліквідних активів до робочих також не виконується, тому що значення цього показника є меншим за 20% [36] (2020 р. -12%; 2021 р. - 10%).

Про підвищення забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань Ощадбанку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань [37], він знизився. Дане становище це сигнал для керівництва банку про необхідність активізації управлінських заходів, спрямованих на усунення появи ризикового фактора, який також контролюється НБУ.

Доповнюючи показником ресурсної ліквідності є коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Згідно табл. 2.17, цей показник зріс з 146% - 2020 р. до 152% у 2021 р, (за нормативу в межах 70-80%). Це означає, що ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має зростаючу тенденцію. Таким чином, видані кредити забезпечені переважаючим обсягом залучених депозитів і банкові не загрожує незбалансована ліквідність.

Таким чином, розрахунок показників банку показав, що він не дотримувався в 2020-2021 рр. деяких нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і не в повному обсязі забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

В ході управління ліквідністю банк встановлює та реалізує ряд наступних вимог:

- своєчасне здійснення погашення депозитів та надання кредитів за кредитними лініями;

- підтримка достатнього обсягу високоліквідних активів;

- встановлення відповідності між отриманням коштів у погашення кредитів і платежами за депозитами за відповідними строками. При цьому враховується, що позичальники не завжди спроможні здійснити погашення кредитів в строк, встановлений в кредитному договорі.

Керівництву банку потрібно звернути активну увагу на управління ліквідністю, що можна здійснити в розрізі таких складових:

щоденне управління ліквідністю за допомогою платіжного календаря;
щоденний контроль нормативів ліквідності, встановлених НБУ;
щотижневе складання звіту про невідповідність між активами та пасивами за строками погашення за валютами;
контроль лімітів, що визначають граничний розрив між активами та пасивами банку для кожного часового проміжку;
довгострокове управління ліквідністю шляхом співставлення сум за активами та пасивами прогнозного балансу, строк погашення яких припадає на один і той же часовий інтервал, та розробки заходів щодо підтримання у майбутньому відповідного рівня ліквідності.

2.2 Особливості міжнародних банківських операцій на ПАТ «Державний ощадний банк України»

Аналіз фінансово-економічного становища ПАТ «Ощадбанк» доводить, що банку необхідно терміново вирішувати проблеми зниження ліквідності для цього потрібно звернути увагу на один з напрямків діяльності банку міжнародні банківські операції. Водночас, інтеграція України у європейський економічний простір сприятиме підвищенню інтенсивності зовнішньої торгівлі, а отже, призведе до збільшення кількості та обсягу експортних та імпорتنих торговельних операцій, а відтак зумовить необхідність та розширить можливості активного застосування продуктів торговельного фінансування.

Для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств ПАТ «Ощадбанк» пропонує наступний вибір інструментів та послуг: документарних експортних/імпорتنих акредитивів всіх видів банківських гарантій, а також складних продуктів фінансування експортних та імпорتنих контрактів, що структуруються індивідуально, залежно від умов кожного окремого контракту.

Торговельне фінансування це комплекс банківських інструментів, який

дозволяє замінити звичайне кредитування та мінімізувати ризики, притаманні торговельній угоді. Базові умови фінансування зовнішньої торгівлі: наявність потреби клієнта у залученні для здійснення імпортової або експортної операції коштів Банку з метою економії власних ресурсів та їх спрямування на інші цілі; наявність зовнішньоекономічного контракту, яким передбачено реальну торговельну угоду, тобто постачання конкретного товару з однієї країни до іншої.

Негативні фактори у економічному середовищі останніх років (2018-2020 рр. фінансово-економічна криза та її наслідки) дещо пригальмували розвиток міжнародних розрахунків не лише у банку ПАТ «Ощадбанк», але і в інших комерційних банках України. Та незважаючи на це, міжнародні розрахунки є дуже важливий для міжнародної торгівлі. З інтеграцією України у міжнародну торгівлю обсяги міжнародних контрактів поступово будуть зростати, що призведе до збільшення потреби підприємців в проведенні міжнародних розрахункових операцій. В такій ситуації різні форми розрахунку можуть бути досить прибутковою статтею банку. «Ощадбанк» поступово вкладає великі фінансові ресурси у розвиток міжнародних операцій (табл. 2.11), встановлює контакти з великими західними банками.

Таблиця 2.11 - Структура зобов'язань ПАТ «Ощадбанк», що пов'язана з міжнародним кредитуванням [32]

Показники	Роки, тис. грн.			Відхилення		Питома вага, %	
	2019	2020	2021	абс.	відн.	2020	2021
Зобов'язання з кредитування	1221	4 377	-	-43777	-	0,12%	-
Невикористані кредитні лінії	2051954	3664962	6061709	+2396747	1,65	99,91%	93,97%
Експортні акредитиви	-	-	-	-	-	-	-
Рамбурсні зобов'язання	-	-	-	-	-	-	-
Імпортні акредитиви	-	-	71634	+71634	-	-	1,11%
Гарантії видані	197	534	324 909	+324 375	608,44	0,01%	5,04%
Резерв за зобов'язаннями, що пов'язані з кредитуванням	(4123)	(1 677)	(7 875)	+6198	4,69		
Усього зобов'язань, що пов'язані з кредитуванням за мінусом резерву	2049249	3668196	6450377	2 782181	1,76	100%	100%

Відсутність експортних акредитивів, згідно даних табл. 2.18, у ПАТ «Ощадбанк» в більшому ступені пояснюється погіршенням економічної ситуації у промисловому секторі економіки та експорту в цілому. Основними перспективами роботи ПАТ «Ощадбанк» є підвищення якості виконуваних міжнародних операцій, а також активізація роботи з залучення нових клієнтів на обслуговування у відділеннях для збільшення кількості міжнародних угод та прибутковості від їх проведених.

Найчастіше при здійсненні міжнародних операцій «Ощадбанк» використовує (табл. 2 18) банківську гарантію платежу.

Банківська гарантія це письмове зобов'язання банку, страхової компанії або іншої юридичної чи фізичної особи виплатити зазначену в ньому грошову суму в зазначений у ній строк або при настанні певної події (у випадку невиконання або порушення контрагентом умов контракту) проти подання особі, яка її видала, письмової платіжної вимоги тримача гарантії встановленої в ній форми з додатком перерахованих в ній документів. Гарантії повинні містити такі реквізити: найменування особи (принципала), на чие прохання видана гарантія; найменування отримувача грошей (бенефіціара); найменування особи, яка видала гарантію (гаранта); посилання на договір або інше зобов'язання, у зв'язку з виконанням якого видана гарантія; підлягаючу виплаті суму та валюту платежу; строк, на який видана гарантія, або подія, при настанні якої вона втрачає силу; умови, на підставі яких здійснюється платіж; умови скорочення суми гарантійних зобов'язань.

Гарант, який отримав платіжну вимогу, перевіряє відповідність доданих до неї документів умовам гарантії, але не несе відповідальності за форму та справжність поданих документів, а також за затримки, втрати або викривлення документів, які мали місце не з його вини. Платіжна вимога повинна містити твердження, що принципал порушив свої зобов'язання по контракту, із зазначенням конкретних порушень. Гарант повинен

задовольнити платіжну вимогу кредитора і без зволікань передати її принципалу з доданими до неї документами.

Банківська гарантія є окремим правовим зобов'язанням, юридично незалежним від основного боргу (контракту) або договірних відносин між кредитором та первісним боржником. Вони можуть бути виставлені двома способами: напряму та непрямо.

Механізми надання банківської гарантії (прямий і непрямий) наведені на рис. 2.3.

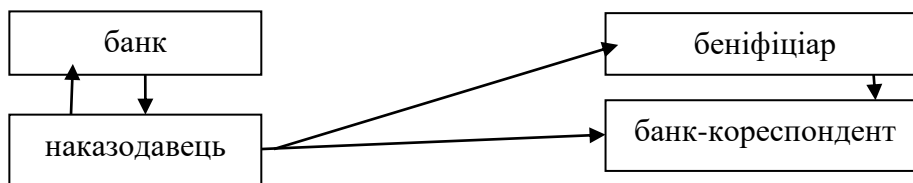

Рис. 2.3 - Механізми надання банківської гарантії: прямий та непрямий

Якщо гарантія виставляється напряму, то механізм її надання такий:

- наказодавець доручає своєму банку виставити від його імені гарантію. Текст гарантії визначається під час обговорення клієнта і представника банку;
- банк доручає наказодавцю підписати «компенсаційний лист» або контргарантію, у якій зазвичай обумовлюється, що у випадку надання контрагентом вимоги по даній гарантії банк має право негайно списати відповідну суму гарантії зі спецрахунка наказодавця;
- банк складає текст гарантії і потім за схваленням наказодавця висилає її бенефіціару або в оригіналі поштою, або ключовим текстом (якщо гарантія виставляється напряму).
- банк-кореспондент виставляє гарантію бенефіціару.

Банківські гарантії подібні акредитивам: і ті й інші є зобов'язанням залученої третьої сторони, яка бере на себе відповідальність по зобов'язаннях іншої. Суттєва відмінність між ними: зобов'язання банку по гарантії вторинне і діє лише відносно первинного зобов'язання наказодавця; зобов'язання банку-емітента по документарному акредитиву є його

первинним та самостійним зобов'язанням.

Форми зовнішньоторговельних розрахунків, що вироблені міжнародною практикою, є свого роду захисними засобами від валютних ризиків і розділяються між собою по механізму, ступеню гарантованості і форми участі в розрахунках банків. Різні форми міжнародних розрахунків займають різну питому вагу серед загальної кількості угод. Найбільшу питому вагу серед використовуваних форм розрахунків займає банківський переказ.

Українські підприємства вибирають банківський переказ, як основну форму міжнародних розрахунків. Переказ є не досить захищеною формою платежу тому у світовій торгівлі займає меншу частку ніж серед українських підприємств, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність. В першу чергу на таку ситуацію впливають тарифи, які виставляють українські банки при проведенні тої чи іншої міжнародної операції.

Зазначимо, що діяльність ПАТ «Ощадбанк» у розрізі операцій з відправленням переказів має наступну географічну сегментацію у 2021 р.: найбільші суми коштів відправлено до таких країн: Російська Федерація 42%; Грузія 6%; Вірменія 4,5 %; Узбекистан 4,5%; США 4% від загальної суми. Кошти, відправлені до інших країн світу з України, становили 39% від загальної суми. У 2021 р. розподіл за географічними сегментами наведений на рис. 2.4.

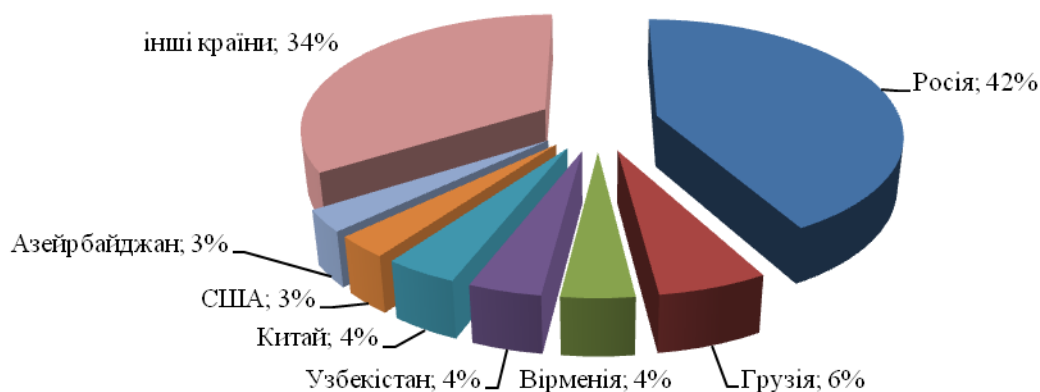

Рис. 2.4 - Питома вага переказів, що були відправлені з України у 2021 р. [32]

Імпорт грошових коштів (перекази, що надійшли в Україні) за 2020-2021 рр. згідно географічної структури майже були незмінними. Найбільша питома вага це перекази з Росії 53% (2020 р. 50%), СМА 9%, Італія, Іспанія (4%), Португалія (2%) інші країни 23% у 2021 р., 26% - у 2020 р. Таким чином, географічна структура міжнародних операцій ПАТ з використанням переказу майже незмінна.

Зауважимо, що використання міжнародних переказів в Україні набуває популярності та має поступову тенденцію до зростання: у 2021 р. зросли на 20% (541 млрд. дол). [39]. Таким чином, керівництво ПАТ «Ощадбанк» повинно звернути увагу на актуальність розвитку напрямку міжнародних переказів в усіх відділеннях ПАТ. У 2021-2022 рр. переказ грошей через «Ощадбанк» можна було здійснювати декількома способами [32]:

1. Грошові перекази з рахунку по вкладу. Виробляються шляхом перерахування коштів з вашого рахунку в «Ощадбанку» по вкладу на банківський рахунок одержувача. Можливі грошові перекази на рахунок Ощадбанку або іншого банку. Крім того, переказ може бути виплачений одержувачу готівкою в будь-якому відділенні ПАТ. Виплати готівкою здійснюються тільки в рублях, валютні перекази можливі тільки при переказі з рахунку на рахунок.

2. Переказ грошей без відкриття рахунку. Буде потрібно внести в касу «Ощадбанку» готівкові гроші, які банк може зарахувати на банківський рахунок одержувача або видати готівкою в будь-якому відділенні банку за місцем вимоги. Даний вид переказу можливий тільки в рублях.

3. Грошові перекази «Бліц». Це система термінових грошових переказів, що здійснюються між відділеннями Ощадбанку. Переказ грошових коштів йде не більше 1 хв. Можливі грошові перекази по Росії, а також між російськими відділеннями ПАТ «Ощадбанк» і філіями його дочірніх банків в Казахстані, Україні і Білорусії. Бліц переказ по Росії можна відправити тільки в рублях, в інші країни крім рублів також можна пересилати долари і євро. При здійсненні бліц переказу повідомте співробітників банку ПІБ і

паспортні дані одержувача переказу. Співробітник банку скаже контрольний номер платежу, який вам буде потрібно повідомити одержувачу коштів. Передбачена можливість повернення бліц переказу в будь-який момент до затребування його одержувачем.

4. Міжнародні грошові перекази. Здійснюються шляхом внесення готівки або шляхом списання коштів з вашого рахунку по вкладу в Ощадбанку.

Сповільнює динаміку розвитку даного напрямку міжнародних операцій, це те, що Ощадбанк здійснює міжнародні перекази тільки в певні банки-нерезиденти, з якими у нього укладено спеціальну угоду.

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що усі форми міжнародних розрахунків можливі у випадку взаємної довіри всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності.

2.3 Застосування комунікаційних процесів, як стратегічний засіб підвищення ефективності міжнародних банківських операцій

В сучасних умовах банківської діяльності широка мережа закордонних банківських підрозділів відіграє надзвичайно важливу роль, значення якої не можна недооцінювати. Саме завдяки їй провідним банкам світу вдалося закріпитися на багатьох закордонних ринках та здобути “звання” не лише міжнародного, а й глобального банку.

Слід мати на увазі, що на вибір стратегії виходу банку на закордонний ринок істотним чином впливають законодавство країни, походження банку і, особливо, країни місцезнаходження майбутнього підрозділу. Деякі форми присутності банку на закордонному ринку, наприклад філії, можуть бути забороненими або може бути обмежена частка участі іноземного капіталу в фінансовій установі.

Альтернативні стратегії виходу банку на закордонний ринок можна об'єднати в три базові групи:

1. Стратегії створення за кордоном власних підрозділів банку.
2. Стратегії придбання участі та поглинання вже діючих закордонних банків аж до встановлення повного контролю за їх діяльністю.
3. Стратегії створення стратегічного альянсу.

Всі вищезазначені стратегії мають свої переваги та недоліки. Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів діяльності банку на закордонному ринку та обраної стратегії інтернаціоналізації.

Основною перевагою першої стратегії є початкове встановлення повного контролю за діяльністю закордонного підрозділу, а недоліком значні витрати на створення та залучення місцевих клієнтів.

Перевагою другої стратегії є те, що банк здобуває вже налагоджену систему банківської діяльності та відносин з місцевими клієнтами. Він вже матиме доступ до місцевих фінансових ринків і йому не потрібно турбуватися про пошук приміщення, персонал та отримання дозволів місцевих державних органів на ведення діяльності. Недоліком цієї стратегії є, як правило, відсутність початкового повного контролю за діяльністю закордонного підрозділу.

Як свідчить практика, при виборі стратегії створення власних підрозділів банки прагнуть, перш за все, збільшити розрахункові операції та короткострокове кредитування зовнішньоекономічної діяльності своїх клієнтів. Друга стратегія дозволяє банкам брати участь в інвестиційній діяльності, розширити довгострокове кредитування та фінансування.

Перевагою стратегії придбання також є те, що банк-покупець може у відносно короткий термін зміцнити свої позиції на обраному ринку. Однак ринкова капіталізація банку може значно знизитися, якщо вартість банку, який поглинається, виявиться завищеною. Повернення ринкової капіталізації можливо трьома способами: сприяння зростанню прибутковості нової організації, зменшення витрат або використання комбінації перших двох способів. Як свідчить досвід, більшість банків віддають перевагу другому

варіанту, в результаті рівень сервісу дещо знижується, що призводить до скорочення клієнтської бази.

Стратегія створення власних підрозділів, на відміну від придбання вже існуючих закладів, вимагає менших витрат, але, в той же час, більше часу для їх зростання і розвитку. Крім того, така стратегія має більшу ступінь фінансового ризику необхідно декілька років для того, щоб новий підрозділ почав ефективно працювати та давати стабільний дохід. Банки, які приймають багаторічну програму відкриття закордонних банківських підрозділів, несуть досить значні витрати на залучення клієнтів та розвиток сервісу і не завжди досягають достатнього рівня прибутковості.

Водночас, стратегія створення власних підрозділів відволікає менше фінансових коштів, ніж стратегія придбання, і не вимагає довгострокової інтеграції та перебудови культури обслуговування в банку, який поглинається. Однак застосування стратегії створення нових підрозділів вимагає значних навичок та вмінь менеджерів банку для визначення перспективного місцезнаходження майбутнього підрозділу, підбору персоналу, організації та контролю за їх діяльністю. Стратегія поглинання вже існуючих закладів також вимагає подібних навичок та вмінь менеджерів, але в даному випадку акцент робиться на модернізаційних та інтеграційних складових.

На думку багатьох спеціалістів, більш перспективною є стратегія експансії, яка використовує помірні придбання для виходу на нові території з подальшим розгортанням там власної мережі підрозділів. Така стратегія вимагає різних навичок, і не всі банки можуть успішно поєднувати ці дві моделі. Крім того, така стратегія є по-своєму небезпечною: якщо банку не вдасться налагодити ефективну роботу банку, який він поглинає, клієнти можуть взагалі відвернутися від нього.

Стратегія створення стратегічного альянсу, як правило, притаманна транскордонному об'єднанню. З утворенням такого альянсу іноземний банк має можливість просувати свої фінансові послуги через мережу філій

місцевого банку, а місцевий банк використовує інфраструктуру іноземного банку для здійснення міжнародних операцій.

Основними цілями створення подібних банківських об'єднань є:

- збільшення присутності на ринку шляхом розширення клієнтури банку та асортименту фінансових послуг;
- зменшення витрат (досягнення ефекту масштабу), що притаманно саме для горизонтального типу злиття та поглинань;
- участь у процесах приватизації (характерно для країн з перехідною економікою);
- диверсифікація ризиків та географічна диверсифікація;
- удосконалення системи управління;
- покращення фінансової ситуації в банку та зменшення обсягу податкових платежів;
- доступ до новітніх банківських технологій тощо.

Одним з різновидів стратегії стратегічного альянсу є участь в міжнародних банківських консорціумах. Для багатьох банків це є єдиним засобом конкуренції з провідними фінансовими закладами світу, при цьому деякі банки беруть участь одразу в декількох консорціумах, серед них: Bancue Nationale de Paris Partnership Pacific створено за участю Bank of America (США), Bank of New South Wells (Австралія) та Bank of Tokyo (Японія) для фінансування гірськорудної промисловості в Австралії та на островах Тихого океану.

При освоєнні закордонних ринків вітчизняним банкам, а особливо ПАТ «Державний ощадний банк України» доцільно використовувати досвід провідних іноземних банків, які виходять на нові для себе ринки і розвиваються за типовою схемою в декілька етапів.

Етап 1. Банк відкриває представництво в обраній країні з метою вивчення економічно-правової ситуації, налагодження контактів з місцевими клієнтами та підготовки до подальшої інтернаціоналізації своєї діяльності.

Етап 2. Банк відкриває або купує моноофісний банк, діяльність якого, в

першу чергу, спрямована на обслуговування власних корпоративних клієнтів країни походження банку. Залежно від цілей діяльності банку та специфіки місцевого законодавства моноофісний банк може бути створений у формі дочірнього (асоційованого) банку або філії.

Етап 3. Банк залучає до свого бізнесу все більшу кількість місцевих клієнтів, паралельно змінюючи стратегію своєї діяльності, переорієнтовуючись на обслуговування потреб місцевого ринку.

Етап 4. Банк розвиває роздрібний бізнес та створює достатньо розгалужену мережу філій та відділень.

Етап 5. Якщо бізнес для банку виявився прибутковим і він зацікавлений в подальшому розвитку і укріпленні своїх позицій на ринку, починається процес його злиття або поглинання крупного місцевого банку з розвинутою мережею філій та відділень, які займають провідні позиції на привабливих сегментах ринку.

Розробка стратегії виходу банку на закордонний ринок найбільш відповідальний етап інтернаціоналізації його діяльності. Правильно сформована стратегія є визначальним фактором успіху банку на обраному ринку.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності - це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України» за рахунок підвищення ефективності організації міжнародних банківських операцій. Актуальність даної проблематики пояснюється тим, що ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє відтворенню експортного потенціалу України, підвищенню конкурентоспроможності продуктів та товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах.

Разом з тим, на сучасному етапі зовнішньоекономічна діяльність ПАТ потребує вдосконалення. Особливе значення для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків повинно мати нарощування експортного

потенціалу за рахунок розвитку співробітництва із зарубіжними партнерами.

Першим етапом аналізу шляхів підвищення ефективності міжнародних банківських операцій має стати визначення кола країн, які є потенційно привабливими з точки зору проникнення на їхні ринки. При цьому необхідно ретельно проаналізувати стан середовища міжнародного маркетингу, який включає в себе вивчення системи міжнародної торгівлі, економічного середовища кожної з країн та їхнього політико-правового та культурного середовища. ПАТ «Ощадбанк», яке вирішило розширити іноземні ринки тобто відкрити власні філії на території іноземних країн, необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі як у держави, на ринок якої воно збирається вийти, так і у своїй власній. До таких обмежень належать: тарифи (фіскальні та протекціоністські), валютний контроль з боку держави, ряд нетарифних бар'єрів (системи національних стандартів безпеки, якості тощо), існування вимог до банківських закладів.

Вивчення економічного середовища передбачає аналіз економіки кожної з країн на предмет її привабливості як експортного ринку. Для цього необхідно провести оцінку економік за двома характеристиками. Перша з них - структура господарства, яка визначає потребу країни в банківських послугах, рівень зайнятості і доходів населення тощо. Друга характеристика - характер розподілу доходів у країні. Отримати уявлення про політико-правове середовище можна в результаті аналізу чотирьох основних факторів: ставлення у країні до закупівель з-за кордону; політичної стабільності; валютних обмежень; державної машини (ступеня допомоги або протидії іноземним підприємствам з боку держави, що їх приймає) [34, с. 26].

Результатом вивчення середовища міжнародного маркетингу є інформація, аналіз якої дає змогу прийняти рішення про принципову доцільність (або недоцільність) виходу банку на зарубіжний ринок.

Таким чином, просування банківської продукції ПАТ «Державний ощадний банк України» на сучасному етапі є надзвичайно актуальним за допомогою розширення існуючих ринків збуту та вихід на нові міжнародні

ринки.

У цьому напрямку ефективним інструментом інтегрованих маркетингових комунікацій є виставкові заходи, що проводяться на міжнародному рівні.

Однак, для ефективної участі у конкретному заході банку необхідно використовувати всі його можливості, зосереджуватись на унікальності виставкового потенціалу та чітко визначитись з цілями участі. Слід зазначити, що політика ПАТ, щодо участі у міжнародних виставках та ярмарках, повинна розроблятися систематично і базуватися на загальному плануванні діяльності підприємства, що відображає довгострокові тенденції його розвитку, майбутні перспективи і очікування.

Однак, необхідно враховувати, що виставкові заходи є багатоцільовими засобами підприємницької комунікації, та тісно пов'язані з політичною, демографічною, економічною і технологічною кон'юнктурою, що формує чинники впливу на розподіл заходів, а також політику їх організаторів в відношенні спеціалізації і рівня послуг, які надаються, виставкові заходи є місцем випробування товарів на якість, створення та розширення інформаційної бази даних, проведення маркетингових досліджень та обміну досвідом, аналізу відповідного ринку, формування та встановлення ділових відносин між виробниками та споживачами на міжнародному рівні, що допомагає просуванню продукції не тільки на внутрішній ринок країни, але й за її межі.

Для участі у виставковому заході міжнародного значення політика просування Ощадбанку не повинна обмежуватись окремим регіоном та орієнтована на широку споживчу структуру, а продукція має свідчити про високий рівень новизни.

При цьому, необхідно враховувати різні фактори впливу на вибір виставкового заходу, особливості конкретної виставки, рівень підготовки персоналу підприємства та його керівництва до використання виставкових технологій, специфіки продукції, яка просувається, цілі та задачі

підприємства, кон'юнктуру ринку в даній галузі та інше.

Отже, для підвищення конкурентоспроможності та організації збільшення міжнародних банківських операцій керівництвом банку необхідно вирішити проблему просування банківської продукції на центральноєвропейському ринку, наприклад, у Чеській республіці, оскільки за 2020-2021 рр. кількість транскордонних операцій з регіонів цієї держави зросли, тобто попит на банківську продукцію збільшився.

Для вивчення особливостей банківського ринку Чехії, необхідно доручити керівнику міжнародного відділу та маркетологам, прийняти участь у міжнародних спеціалізованих виставках у містах Чеської республіки, наприклад: м. Прага, м. Брно та м. Острава.

Установити кількість учасників виставки, площу експозиції яка наближається до 3000 кв.м. Кількість користувачів становить майже 40 000 осіб у кожному місті.

Мета виставки: маркетингові вивчення ринків великих міст Чехії, продемонструвати свої досягнення і технічні удосконалення банківських послуг ПАТ «Державний ощадний банк України» (особливо перекази до країн СНД), з метою налагодження ефективного співробітництва з клієнтами суб'єктами підприємницької діяльності ЗЕД.

Міжнародні виставки, у крупних містах Чехії (Прага, Брно, Острава) відбувалися практично одночасно. Для всіх зазначених виставок для розрахунків з організаторами необхідно прийнятий бюджет, наприклад, у розмірі 20 тис. дол, для сплати виставкових послуг у кожному місті.

Оцінка ефективності є обов'язковим елементом будь-якого заходу, вона дозволяє визначити відповідність досягнутих результатів запланованим, порівнювати заходи між собою, обирати оптимізовані варіанти рішень.

Тому для оцінки ефективності виставково-ярмаркової діяльності банку застосуємо метод оцінки за системою коефіцієнтів окупності інвестицій КОІ. Його доцільно використовувати для порівняння ефективності виставок/ярмарків з іншими засобами просування (наприклад, з рекламними

кампаніями, промо-акціями в місцях продажів продукції тощо).

Використання запропонованої системи показників дозволяє здійснювати комплексну оцінку виставкової діяльності ПАТ «Державний ощадний банк України». Ця система базується на показниках оцінки інвестиційної діяльності з урахуванням специфічних особливостей (у частині витрати-результати) всього процесу виставкової діяльності підприємства, починаючи з етапу підготовки до участі у виставці-ярмарку і закінчуючи етапом супроводу виставкових контактів.

Вибір конкретних показників визначається цілями оцінки й залежить від пріоритетності цілей, які переслідує керівники ПАТ «Державний ощадний банк України», а саме:

- проведення маркетингових досліджень у банківській галузі Чеської республіки;
- аналізу відповідного ринку;
- формування та встановлення ділових відносин з споживачами на міжнародному рівні, що допомагає просуванню банківської продукції на зовнішній ринок країни.

Таблиця 2.11- Показники залежно від параметрів виставки за методом оцінки системою коефіцієнтів окупності інвестицій

Найменування	м. Острава	м. Брно	м. Прага
1. Дані для аналізу:			
Обсяг інвестицій, дол.	20000	20000	20000
Очікування кількість відвідувачів	7500	9500	12000
Кількість відвідувачів стенда (30% відвідувачів виставки)	2500	2850	3600
Кількість установлених контактів (25% відвідувачів стенда)	625	712	900
Кількість «продажів» (5% установлених контактів)	31	36	45
Середній розмір одного «продажу» (переказу), дол.	2500	2500	2500
Обсяг продажів, дол.	77500	90000	112500
2. Показники:			
Витрати на встановлені контакти, дол.	32	28	22
Витрати на враження, дол.	8	7,01	5,55
Відсоток перспективних контактів, що призвели до покупки, %	5	5	5
Відсоток зацікавлених відвідувачів, %	8,3	8,3	8,3
Продажі на долар витрат, дол./дол.	3,875	4,5	5,625

Використання запропонованої системи показників дозволяє здійснювати комплексну оцінку виставкової діяльності підприємства фінансової установи і є ефективним інструментом інтегрованих маркетингових комунікацій. Основні показники залежно від параметрів виставки об'єднаємо у табл. 2.11.

Отже, розрахунки показують, що найбільш ефективні виставкові заходи на міжнародних спеціалізованих виставках фінансових установ - м. Прага.

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності банківської продукції підприємства ПАТ «Державний ощадний банк України» на центральноєвропейському ринку, керівництвом банку може бути прийняте рішення відкрити філіал у м. Прага Чеської республіки.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

Характерною рисою сучасних міжнародних фінансових відносин є динамічний розвиток банківських продуктів та технологій. Це вимагає використання нових концепцій, методологічних і методичних підходів до вивчення можливостей та стратегій досягнення комерційними банками України їх місії. Вихід України у глобальне економічне середовище викликав ряд принципово нових проблем та задач, які постали перед комерційними банками та ПАТ «Ощадбанк» зокрема. На стан та організацію міжнародних розрахунків впливає багато різних обставин, наприклад, економічні і політичні відносини між країнами; становище країни на товарних і грошових ринках; ступінь державного регулювання ЗЕД і його ефективність; валютне законодавство; міжнародні торгові правила і звичаї; стан платіжних балансів та ін.

В зв'язку з цим систему міжнародних розрахунків можна розглядати як відносно самостійну, яка має свої особливості.

По-перше, на відміну від внутрішніх, міжнародні розрахунки регулюються не тільки національними нормативними і законодавчими актами, але й міжнародними законами, банківськими правилами і звичаями.

По-друге, міжнародні розрахунки здійснюються в різних валютах. Тому, з одного боку, на їх ефективність впливає динаміка валютних курсів. А з другого боку, нормальне функціонування товарно-грошових відносин можливе тільки в умовах вільного обміну національної валюти на валюти інших країн. Інакше кажучи, найбільш ефективна участь тої чи іншої країни в міжнародному розподілі праці і міжнародних торгових розрахунках можливе тільки на основі конвертованої валюти.

По-третє, особливістю міжнародних розрахунків являється й те, що в країнах з частково конвертованою валютою держава використовує певні

валютні обмеження. Валютні обмеження являють собою законодавчу чи адміністративну заборону, лімітування і регламентацію операцій резидентів і нерезидентів з валютою й іншими валютними цінностями. Звичайно, валютні обмеження стають причиною негативних наслідків. Вони звужують можливості й підвищують витрати валютного обміну і платежів по зовнішньоторгових угодах. Однак вони об'єктивно необхідні. Це пов'язано, насамперед, з нестачею валюти, наявністю зовнішньої заборгованості, погіршенням платіжного балансу. Валютні обмеження в даній ситуації вводяться з метою концентрації валютних цінностей в руках держави, вирівнювання платіжного балансу, підтримання валютного курсу валюти своєї країни.

До основних функцій банку з надання послуг підприємствам-суб'єктам ЗЕД можна віднести:

- 1) продаж і купівля для клієнтів іноземної валюти;
- 2) надання позик в іноземній валюті;
- 3) участь в інкасуванні платежів з-за кордону;
- 4) участь в платежах клієнтів іноземним партнерам;
- 5) ведення валютних рахунків клієнтів;
- 6) ведення власних валютних рахунків у банках-кореспондентах за кордоном;
- 7) надання послуг по документному акредитиву;
- 8) облік переказних векселів, що підлягають оплаті за кордоном;
- 9) надання клієнту комерційної інформації, що являє для нього інтерес: та інші.

Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України», скорочено ПАТ «Ощадбанк» офіційно зареєстрований Національним банком України як самостійна банківська установа 20 березня 1991 року. Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» - це одна з найбільших фінансово-банківських установ в Україні, яка стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути

сучасним конкурентоспроможним банком.

При цьому за обсягом активів ПАТ займав 3-тю ринкову позицію і входив до першої групи комерційних банків України. За залученими коштами фізичних осіб Ощадбанк займав 2-ге місце серед банків України, за коштами юридичних осіб 6-те місце. За показниками ефективності діяльності за 2021 рік Ощадбанк досягнув кращих результатів, ніж у середньому по банках України, а саме рівень рентабельності власного капіталу становив 2,94% (по банках України 5,27%). У 2021 р. статутний капітал збільшився на 1,3 млн. грн. (15537900 грн.), чистий прибуток 350 тис. грн. (у 2021 р. 4521915 тис. грн., у 2020 р. 4166693 тис. грн. Станом на 01.01.2022 р. середній вік працівників ПАТ «Ощадбанк» становив років. Загалом по системі банку спостерігається тенденція до омолодження персоналу

Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань розкриває здатність банку погашати зобов'язання високоліквідними активами та через продаж майна. Для даного коефіцієнта нормативу не існує. Значення коефіцієнта генеральної ліквідності зобов'язань постійно збільшується, що є позитивним явищем для діяльності Ощадбанку. Банк не в змозі погасити зобов'язання за депозитами протягом 2021 р., рівень коефіцієнтів миттєвої ліквідності у 2021р. 19%, в той же час норматив НБУ не менше 20%. Коефіцієнт загальної ліквідності КБ «Ощадбанк» повністю відповідає нормативному показнику, тобто є більше 100%, і це забезпечувало спроможність банку погашати будь-які зобов'язання і борги перед власними клієнтами.

Про підвищення забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань Ощадбанку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань, він знизився. Дане становище це сигнал для керівництва банку про необхідність активізації управлінських заходів, спрямованих на усунення появи ризикового фактора, який також контролюється НБУ. Таким чином, розрахунок показників ефективності діяльності банку показав, що він не дотримувався в 2020-2021 рр. деяких нормативних вимог НБУ щодо

ліквідності і не в повному обсязі забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

Керівництву банку рекомендується звернути активну увагу на управління ліквідністю, що можна здійснити в розрізі таких складових:

щоденне управління ліквідністю за допомогою платіжного календаря;

щоденний контроль нормативів ліквідності, встановлених НБУ;

щотижневе складання звіту про невідповідність між активами та пасивами за строками погашення за валютами;

контроль лімітів, що визначають граничний розрив між активами та пасивами банку для кожного часового проміжку;

довгострокове управління ліквідністю шляхом співставлення сум за активами та пасивами прогнозного балансу, строк погашення яких припадає на один і той же часовий інтервал, та розробки заходів щодо підтримання у майбутньому відповідного рівня ліквідності.

Зауважимо, що використання міжнародних переказів в Україні набуває популярності та має поступову тенденцію до зростання: у 2021 р. зросли на 20% (541 млрд. дол). Таким чином, керівництво ПАТ «Ощадбанк» повинно звернути увагу на актуальність розвитку напрямку міжнародних переказів в усіх відділеннях ПАТ. У 2021-2022 рр. переказ грошей через «Ощадбанк» можна було здійснювати декількома способами.

Пропонуємо ряд заходів застосування яких у діяльності ПАТ «Ощадбанк» призведе до прибутковості таких операцій, наприклад:

1. З метою підвищення дохідності ПАТ пропонуємо брати комісії за відкриття, авізування, внесення змін до умов акредитива, за документи з розходженнями за операціями клієнтів регіональних структур. В разі нестандартних ситуацій комісію стягувати згідно з умовами договору.

2. У випадку внесення уточнень або виправлень інструкцій за

акредитивом внаслідок помилки працівника головного банку брати комісію зі сторони, яка сплачує послуги за рахунок головного банку. У випадку:

- якщо комісії за операцію сплачуються з рахунку регіональної структури в головному банку, в повідомленні регіональної структури на виконання операції повинні бути повноваження головному банку на дебет рахунка регіональної структури для сплати комісій за імпортом акредитивом;

- якщо витрати іноземних банків за акредитивною операцією відносяться на рахунок наказодавця, повідомлення «Заява про відкриття акредитива» від нерегіональної структури повинно містити в собі повноваження на дебет рахунку регіональної структури в головному банку в валюті акредитива для покриття цих витрат;

- якщо оплату комісійної винагороди та відшкодування витрат, що пов'язані з обслуговуванням акредитива іноземним банком, згідно з умовами акредитива має здійснювати бенефіціар, але він повідомив про свою відмову від цієї оплати або не здійснив її і не надіслав повідомлення про відмову, то головний банк надсилає наказодавцю акредитива через регіональну структуру вимогу про оплату комісійної винагороди та відшкодування витрат.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Бор М. З. Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование М. : ДИС, 2017. 288 с.
2. Кочетков В. Н. Основы экономического анализа банковской деятельности К. : УФИМБ, 2019. 168 с.
3. Волынский Г. Современная банковская система *Бизнес Информ.*2020. С. 53-60.
4. Калина А. В. Работа современного коммерческого банка: Учеб.-метод. пособие / А. В. Калина, А. А. Кощеев. К. : МАУП, 2021. 224 с.
5. Кириченко О. Банківський менеджмент К. : Основи, 2020. 672 с.
6. Ковальчук Т. Т. Ліквідність комерційних банків. К., 2021. 64 с.
7. Кочетков В. Н. Основы управления современным коммерческим банком: К. : МАУП, 2019. 72 с.
8. Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит К. : Лібра, 2021. 223 с.
9. Усоскин В. М. Банковские пластиковые карточки М. : Вазар-Ферро, 2005. 144 с.
10. Нидеккер Г. Л. Анализ эффективности валютно-обменных операций банка М. : Финансы и статистика, 2021. 334 с.
11. Марцин В. С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку *Фінанси України* : зб. наук. праць. 2021. № 2. С. 77-88.
12. Кириченко О. Банківська система України: виміри системної кризи / *Економічний часопис XXI* : зб. наук. праць. 2019. № 9-10. С. 7-12.
13. Крамаренко Г. А. Банківська система України в умовах глобалізації: захист національних інтересів, безпека розвитку *Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму.* 2022. № 1. С. 197-206.
14. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи *Вісник НБУ* : зб. наук. праць. 2019. № 4. С. 20-26.

15. Корнилюк В. Р. Іноземні банки в Україні: особливості розвитку в період фінансової кризи *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України* : зб. наук. праць. 2020. № 1. С. 135-142.
16. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України *Вісник НБУ* : зб. наук. праць. 2020. № 10. С. 2-7.
17. Прушківська Е.В. Сучасний стан інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір *Вісник Донецького національного університету* : зб. наук. праць. Сер. В: Економіка і право. 2019. № 1. С. 415-422.
18. Черкашина К. Банківський холдинг: переваги та недоліки для банківського сектору України *Вісник НБУ* : зб. наук. праць. 2022. № 1. С. 42-45.
19. Вовчак О. Д. Вплив глобалізаційних процесів на форми та методи реструктуризації банків в Україні *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України* : зб. наук. праць. Сер.: Економіка та право. 2020. № 1 (48). С. 3-9.
20. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посібник 4.вид., стер К. : Знання, 2018. 215 с.
21. Лютий О. І. Банківський маркетинг : підручн. К. : Центр учбової літератури, 2020. 776 с.
22. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення // *Вісник Національного банку України*. 2020. № 8. С. 2632.
23. Гриценко Л. Л. Банківська система України: сучасний стан і напрями розвитку *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. № 10. С. 111116.
24. Поморина М. А. О некоторых подходах к управлению банковской ликвидностью *Банковское дело*. 2021. № 9. С. 511.

25. Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики) Львів : Бібліос, 2021 244 с.

26. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні Постановою Правління НБУ від 28.08.2001р. № 368. URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0841-01(дата звернення 01.06.2023).

27. Міщенко С. В. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування *Фінанси України*. 2019. № 7. С. 75-87.

28. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Б.С. Івасіва. К.: КНЕУ, 1999. 404 с.

29. Вступ до банківської справи / Під ред. д.е.н., проф. М. І. Савлука. К.: Лібра, 2018. 344 с.

30. Активи банку URL <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-banku-absolyutni/aktivi-bankiv-ukrayini>(дата звернення 01.06.2023).

31. Річний звіт АТ «Ощадбанк» URL <http://www.oshadnybank.com/ua/about/reporting/>(дата звернення 01.06.2023).

32. Гуревич М. М. Банківська система України: шляхи удосконалення в контексті євроінтеграційних процесів / М. М. Гуревич, І. О. Колмикова // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2021. № 33. С. 8285.

33. Крамаренко Г. О. Управління кредитними ризиками в системі банківського менеджменту URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=81>(дата звернення 01.06.2023).

34. Мазіна Є. Г. Гнучка система економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків України і перспективи її розвитку *Вісник університету банківської справи національного банку України*. 2021. - №2(11). С. 158-161.

35. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна суть, структура і методологічний підхід до аналізу *Вісник Національного банку України*. 2018. № 11. С. 6-9.

36. Хіміч Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків *Регіональна економіка*. 2018. №3. С. 76-83.

37. Черевик Н. В. Ліквідність та платоспроможність основних банків України *Вісник ЖДТУ №4 (54)*. С. 311-313.

38. Рибак О. Шляхи підвищення прибутковості банківського сектору в умовах нестабільності зовнішнього середовища URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2019_1/Galay_109.htm(дата звернення 01.06.2023).

39. Ставицька Г. В. Проблеми розвитку міжнародних розрахунків. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2021_3/u1103sta.pdf(дата звернення 01.06.2023).

40. Динаміка грошових переказів в Україну офіційний сайт Національного банку України. URL <http://www.bank.gov.ua>(дата звернення 01.06.2023).

41. Югас Е.Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форми розрахунків з постачальниками і підрядниками URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2021_17_2/Yugas.pdf (дата звернення 01.06.2023).

42. Westernunion URL <http://www.westernunion.com> (дата звернення 01.06.2023).

43. Moneygram URL <http://www.moneygram.com> (дата звернення 01.06.2023).

44. Migom URL <http://www.migom.com> (дата звернення 01.06.2023).